

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ANNELERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI İLE OKUL
ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN KAYGI VE
BAĞLANMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE YİĞİT

DANIŞMAN

PROF. DR. ŞÜKRAN KILIÇ

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ANNELERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI İLE OKUL
ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN KAYGI VE
BAĞLANMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE YİĞİT

DANIŞMAN : PROF. DR. ŞÜKRAN KILIÇ

JÜRİ ÜYESİ : PROF. DR. YUNUS GÜNİNDİ

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. ŞULE ERDEN ÖZCAN

AKSARAY-2025

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren yirmidört (24) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Emre

Soyadı : YİĞİT

Bölümü : Okul Öncesi Eğitim

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Annelerin psikolojik sağlamlığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi

İngilizce Adı : Examining the relationship between mothers' psychological resilience and preschool children's anxiety and attachment

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Emre YİĞİT

İmza :

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Emre YİĞİT tarafından hazırlanan “Annelerin psikolojik sağlamlığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: (Prof. Dr. Şükran KILIÇ) (Temel Eğitim A.B.D., Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Prof. Dr. Yunus GÜNİNDİ) (Temel Eğitim A.B.D., Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: (Doç. Dr. Şule ERDEN ÖZCAN) (Temel Eğitim A.B.D., Çukurova Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi: 02/06/2025

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Aybala ÇAYIR
İmza

TEŞEKKÜR SAYFASI

Bu tez çalışmasının her aşamasında değerli bilgi, rehberlik ve desteğiyle bana yol gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Şükran KILIÇ'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin akademik birikimi, yönlendirici yaklaşımı ve sabrı, çalışmamın şekillenmesinde büyük katkı sağlamıştır.

Ayrıca bu süreçte yanımda olan, bana her daim destek veren sevgili eşime ve varlığıyla bana güç katan kıymetli oğlum Kerem'e sonsuz teşekkür ederim. Sabırları, anlayışları ve sevgileri sayesinde bu süreci daha anlamlı ve sürdürülebilir kıldılar.

Araştırmam kapsamında gönüllü olarak katılım gösteren tüm katılımcılara da ayrı bir teşekkür borçluyum. Kıymetli zamanlarını ayırarak deneyimlerini ve düşüncelerini benimle paylaştıkları için minnettarım. Bu katkılar, çalışmamın bilimsel niteliğine önemli ölçüde değer katmıştır.

Emek veren, destek olan ve bu süreci benimle paylaşan herkese içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZET

Bu araştırmada, annelerin psikolojik sağlık düzeylerinin okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları ile olan ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2024 yılı itibarıyla okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş aralığındaki 97 çocuk ve bu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak "Yetişkin Psikolojik Sağlık Ölçeği (YPSÖ)", "Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Ölçeği" ve "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri" kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyelerinden daha yüksek bağlanma puanları aldığı görülmüştür. Ayrıca, yalnızca bir çocuğu olan annelerin, bireysel kaynaklar alt boyutunda, üç ve dört çocuğu olan annelere göre daha yüksek psikolojik sağlık puanları elde ettiği belirlenmiştir. Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, üniversite mezunu annelerin bireysel kaynaklar boyutundaki psikolojik sağlık puanlarının, ortaokul mezunu annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra, çalışan annelerin psikolojik sağlık toplam puanları, çalışmayan annelere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular literatürdeki bilgiler ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler	: Psikolojik sağlık, çocuklarda kaygı, çocuklarda bağlanma
Bilim Kodu	: 11007
Sayfa Adedi	:
Yazar	: Emre YİĞİT
Danışman	: Prof. Dr. Şükran KILIÇ

ABSTRACT

In this study, the relationship between mothers' psychological resilience levels and preschool children's anxiety and attachment statuses was examined. The study group consisted of 97 children aged 5–6 who were enrolled in preschool education in 2024 and their mothers. The data collection tools included the Adult Resilience Scale (ARS), the Preschool Anxiety Scale, and the Incomplete Doll Family Stories Test. According to the findings, girls scored higher than boys on the attachment measure derived from the Incomplete Doll Family Stories Test. Furthermore, mothers with only one child had significantly higher scores on the individual resources subscale of the resilience measure compared to mothers with three or four children. When evaluated in terms of educational level, mothers with a university degree had significantly higher psychological resilience scores on the individual resources subscale than those with a middle school education. In addition, the total resilience scores of employed mothers were found to be higher than those of unemployed mothers. These findings were discussed in light of the relevant literature.

Keywords : Psychological resilience, anxiety in children, attachment in children

Science Code : 11007

Number of Pages :

Author : Emre YIGIT

Supervisor : Prof. Dr. Sükran KILIC

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4. Araştırma Soruları.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Varsayımlar	6
1.7. Tanımlar	6
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Psikolojik Sağlamlık	7
2.1.1. Psikolojik Sağlamlık Düzeyini Etkileyen Faktörler	9
2.1.2. Risk Faktörleri	10
2.1.3. Koruyucu Faktörler	11
2.2. Kaygı.....	12
2.2.1. Çocuklarda Kaygı.....	12
2.3. Bağlanma.....	15
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	19
YÖNTEM.....	19
3.1. Araştırmanın Modeli	19
3.2. Araştırma Grubu.....	20

3.3. Veri Toplama Araçları	21
3.3.1. Katılımcı Bilgi Formu	21
3.3.2. Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (YPSÖ).....	21
3.3.3. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH)	21
3.3.4. Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği – Öğretmen Formu.....	22
3.4. Veri Toplama Süreci	23
3.5. Veri Analizi	23
3.5.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutların Güvenilirlik Analizleri ..	24
3.6. Bulgular.....	24
3.6.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt boyutlarının Betimsel İstatistikleri..	24
3.6.3. Cinsiyet Değişkenine Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	25
3.6.4. Çocuğun Yaşına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Bulgular	27
3.6.5. Kardeş Sayısına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	29
3.6.6. Annenin Öğrenim Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	31
3.6.7. Annenin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular	32
3.6.8. Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesi İlişkin Korelasyon Analizi.....	34
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	36
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	36
4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	36
4.2. Çocuğun Yaşına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	38
4.3. Kardeş Sayısına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	39
4.4. Annenin Öğrenim Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar.....	42
4.5. Annenin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve	

Yorumlar.....	44
4.6. Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorumlar	47
4.7. Öneriler.....	48
KAYNAKÇA	50
EKLER.....	60
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	62

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri	37
Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutların Güvenilirlik Analizleri	40
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	41
Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimleyici İstatistikleri	41
Tablo 5. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	43
Tablo 6. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Yaş Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	44
Tablo 7. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	46
Tablo 8. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları	48
Tablo 9. Ölçeklerin Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	49
Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi.....	50

KISALTMALAR

TOBAH : Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri

YPSÖ : Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemini kapsayan 0-6 yaş aralığı okul öncesi dönemin uzun süreli etkilerinin olduğu ve okul öncesi dönemde eğitim niteliğinin önemli olduğunu göstermektedir (Vural ve Kocabaş, 2016). Bu dönem; fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimin hızlandığı ve çocukların bireysel olarak desteklendiği bir evredir (Poyraz ve Dere, 2006). Çocukların sosyal-duygusal gelişimi, etkileşimde olduğu kişilerden ve yaşadığı ortamdan etkilenebilir. Çocuk, sosyal uyum sürecinin ilk adımı olarak karşılaştığı aile ortamında adaptasyon becerilerini geliştirmeye başlar. Ailenin temelini oluşturduğu toplumda, çocuğun beslenme, eğitim ve gelişimle ilgili diğer ihtiyaçları da bu sorumluluk altındadır (Uygun ve Kozikoğlu, 2020). Bütün gelişim alanları kadar sosyal duygusal gelişim alanı da çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimi için önemlidir. İhtiyaçları karşılanmayan çocuk, duygusal güçlükler yaşayarak ilerleyen zamanda kaygı yaşayabilir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000). Birey, ailesiyle olan etkileşimleri sırasında toplumun diğer üyeleriyle kuracağı iletişimin temellerini oluşturur. Aile içinde psikolojik tatmini sağlamış olan çocuk, topluma daha kolay uyum sağlayacaktır (Uygun ve Kozikoğlu, 2020).

John Bowlby'nin ortaya koyduğu bağlanma kuramı, bireyin yaşamının erken dönemlerinde bakım verenle kurduğu duygusal ilişkinin, onun ileriki yaşantısındaki psikososyal uyumu açısından temel belirleyicilerden biri olduğunu savunur. Bu kurama göre bebek, hayatta kalabilmek adına kendisini koruyacak bir figüre bağlanma ihtiyacı hisseder ve bu bağlanma, yalnızca fizyolojik değil, aynı zamanda psikolojik bir gereksinimdir. Bebeklik döneminde güven duygusunun gelişimi, bakım verenin tutarlı, duyarlı ve sevgi dolu yaklaşımı ile mümkündür. Böyle bir ilişki içinde büyüyen çocuk, hem duygularını düzenleme konusunda daha yetkin olur hem de çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurar. Ancak bağlanma sürecinde aksaklıklar yaşanması, çocukta ilerleyen dönemlerde özgüven eksikliği, kaygı ya da saldırganlık gibi davranışsal sorunlara yol açabilir. Bowlby'nin kuramı, özellikle erken

çocukluk döneminde kurulan ilişkilerin bireyin ruhsal sağlamlığında ne denli etkili olduğunu açıklayan güçlü bir kuramsal zemindir (Bowlby, 1969).

Mary Ainsworth, bağlanma kuramının kuramsal olarak gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ainsworth, birincil bakım verenin bebeğin sinyallerine ne ölçüde duyarlı ve tutarlı şekilde yanıt verdiğinin, çocuğun geliştireceği bağlanma stilinde belirleyici bir rol oynadığını belirtmiştir. Özellikle "Yabancı Durum Testi" aracılığıyla, bebeklerin bakım verenle kısa süreli ayrılık ve yeniden birleşme anlarındaki davranışları gözlemlenmiş; bu gözlemler doğrultusunda üç temel bağlanma tipi tanımlanmıştır: güvenli bağlanma, kaygılı/kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma. Bu sınıflandırma, çocukların bakım verene karşı geliştirdikleri duygusal yakınlık ve güven düzeylerini anlamada temel bir rehber niteliğindedir (Ainsworth, 1979).

Çocuğun hayatının ilk altı yılı olan okul öncesi dönemde ortaya çıkan kaygı ve diğer davranış sorunlarının çözülmemesi ilerleyen dönemlerde daha büyük bir soruna dönüşebileceği öne sürülmektedir. Bu dönemde baş edilemeyen sorunlar, çocuğun sosyal çevresi tarafından kabul edilmemesine ve okul çağına geldiğinde problemli ve uyumsuz davranışları sürdürmesine neden olabilir (Durmuşoğlu ve Arslan, 2012). Okul öncesi dönemde çocuklar, yaşı gereği yakın çevrelerine ve annelerine bağımlıdırlar. İlk defa annelerinden ayrılık yaşayan çocuklar, farklı bir ortama girecekleri için uyum sorunları yaşayabilmektedir. Bu sorunlardan biri, okula gitmek istememe şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Egger ve Angold (2020) çalışmalarında, okul reddi yaşayan çocukların %60'ında klinik düzeyde ayrılma kaygısı olduğunu ortaya koymuştur. Anne babaların ve öğretmenlerin destekleyici yaklaşımlarına rağmen, çocukların kaygıyı yönetmekte zorlandığı ve bu durumun okula devamsızlıkla ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Anne babaların çocuklarıyla güven ve sevgi dolu bir bağ kurmaları, çocukların sosyal açıdan olumlu yönde etkilenmesini sağlamaktadır. Bu da çocukların arkadaşlarıyla daha rahat bir iletişim kurmalarını ve başkalarına karşı ilgili, duyarlı ve destekleyici olmalarını sağlar. Bu şekilde çevresiyle etkileşim kuran çocuklar, gelecekte herhangi bir sosyal ortamda kendilerini ifade edebilen, özgüveni yüksek, sorumluluk üstlenen bireyler olarak yetişirler. Ancak, kaygı ve korkuya dayanan olumsuz anne baba tutumlarıyla büyüyen çocuklar, kendilerini dışlanmış hissederler. Kendilerini ifade etmekten korkan ve bastıran çocuklar kendi içlerine kapanabilirler veya öfke nöbetleriyle saldırgan davranışlar gösterebilirler (Uygun ve Kozikoğlu, 2020).

Çocukların kaygı karşında verecekleri tepkiler, çocuğun gelişim özelliklerine ve çevresine göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı çocuklar, stres altında olduklarını açıkça gösterebilirken, bazı çocuklar kaygılarını saklama eğilimi gösterebilmektedirler. Bazı çocuklar ise hem öfkeli hem de kaygılı çocuklardır. Endişeli çocuklar genellikle çevresindeki yetişkinler tarafından fark edilmez ve belirtileri ciddiye alınmaz, çünkü kaygılarının karmaşa yaratma potansiyeli göz ardı edilir. Ancak bu belirtilerin fark edilmemesinin çocuğa daha az zarar vereceği yanılgısına düşülmemelidir (Chansky, 2004).

1.1. Problem Durumu

Anne baba tarafından sergilenen davranış ve tutumlar, çocuğun sosyal çevresinde benimseyeceği davranışları belirlemektedir. Bu nedenle, çocukları yetiştiren yetişkinlerin, çocukların gelişim özelliklerini anlamaları ve buna göre davranmaları daha uygun olacaktır. Çocukların gelişimine uygun tutum sergilemeyen yetişkinlerin, çocuklardaki davranış problemlerinin oluşmasında etkisi olabilmektedir.

Psikanalitik kurama göre kaygı, bireyin bilinçdışı çatışmalarla başa çıkma sürecinde ortaya çıkan içsel bir uyarı mekanizmasıdır. Freud, anksiyeteyi id, ego ve süperego arasındaki dinamik dengesizliklerden doğan bir savunma tepkisi olarak tanımlar. Özellikle bastırılmış dürtüler, çocukluk yaşantılarında yaşanan travmalar ya da suçluluk duygusu, bireyin egosunu tehdit ettiğinde kaygı tetiklenir (Freud, 1994). Bilişsel kuramda anksiyete, bireyin olayları yorumlama biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu yaklaşıma göre kişi, çevresindeki durumları tehdit edici, olumsuz ya da kontrol edilemez olarak değerlendirdiğinde anksiyete tepkisi geliştirmeye eğilimlidir. Bireyin yaşadığı olayların kendisinden çok, bu olaylara yüklediği anlamlara ve inançlara bağlı olarak ortaya çıkar (Savaşır, 2003).

Çocuklarda kaygı, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış sorunları ile yakından ilişkili olabilmektedir (Kendall, 2013). İçselleştirilmiş davranış sorunları, çocuğun duygusal ve psikolojik sıkıntılarını içe yönelik olarak ifade etmesiyle karakterize edilmektedir. Bu tür sorunlar arasında kaygı bozuklukları, depresyon, sosyal iç kapanıklık ve somatik şikayetler (baş ağrısı, karın ağrısı vb.) yer almaktadır. Silverman ve Treffers (2001), içselleştirilmiş davranış sorunlarının çocukların duygusal düzenleme becerilerindeki eksikliklerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, Muris ve arkadaşları (2001), çocuklarda kaygı bozukluklarının, duygusal düzenleme stratejilerindeki yetersizliklerle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, çocukların aile içi dinamiklerinin de kaygı düzeylerini etkilediği

bilinmektedir. Özellikle ebeveynlerin aşırı koruyucu veya eleştirel tutumları, çocuklarda içselleştirilmiş davranış sorunlarını artırabilmektedir (Hudson & Rapee, 2001). Dışsallaştırılmış davranış sorunları ise çocuğun davranışsal problemlerini dışa vurmasıyla ilişkilidir ve saldırganlık, hiperaktivite, dikkat eksikliği, kurallara karşı gelme gibi davranışları içerebilmektedir. Dışsallaştırılmış davranış sorunları, çocuğun akademik başarısını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilir. Örneğin, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar, dikkat eksikliği nedeniyle okulda başarısız olabilir ve bu durum, kaygı düzeylerini artırabilir. Ayrıca, dışsallaştırılmış davranış sorunları olan çocuklar, akranlarıyla çatışmalar yaşayabilir ve bu da sosyal kaygıyı tetikleyebilir. Yapılan çalışmalar, dışsallaştırılmış davranış sorunlarının, çocukların duygusal düzenleme ve problem çözme becerilerindeki eksikliklerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Eisenberg ve arkadaşları (2001), dışsallaştırılmış davranış sorunları olan çocukların, duygularını düzenlemede zorlandıklarını ve bu nedenle agresif davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Ayrıca, bu tür davranış sorunları, çocukların aile ve okul ortamındaki stres faktörleriyle de ilişkilidir (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1998).

Kaygı, çocukların sık sık deneyimlediği ve hoşnutsuzluk yaratan bir duygusal durumdur, riskli durumlarla karşı karşıya kalındığında ortaya çıkan hislerle ilişkilidir (Koç, 2014). Kaygı, kişinin kendisini güçsüz hissettiği tehdit ortamında ortaya çıkan bir duygudur. Bu durum, içsel rahatsızlık, korku veya vesveseden kaynaklanan hoşnutsuzluk nedeniyle bireye içsel tepkiler vermesine sebep olabilir (Eroğlu, 2000).

Kaygının neden kaynaklandığı konusunda anne ve babaların sorguladığı birçok etmen vardır. Kalıtsal faktörlerin yanı sıra, kişinin doğal yapısı, ebeveynlik tarzı ve travmatik deneyimler gibi farklı faktörlerin bir arada etkileşimi de kaygıya neden olabilir (Chansky, 2004). Bu bilgiler ışığında annenin psikolojik sağlamlığı çocuğun üzerinde kaygı durumunu etkileyecek boyutta gelişmelere neden olabileceği görülmektedir.

Alanyazında psikolojik sağlamlık ve bağlanma konuları çoğunlukla birbirinden bağımsız olarak ele alınmış olmakla birlikte çoğunlukla bireylerin stresle başa çıkma, travmatik deneyimlere karşı direnç geliştirme ve ruhsal uyum sağlama kapasiteleri ile ilişkilendirilmiştir. Öte yandan bağlanma kuramı ise özellikle Bowlby ve Ainsworth'un çalışmaları temel alınarak erken çocukluk dönemindeki bakım veren-çocuk ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Ancak bu iki kavramı aynı anda ve özellikle okul öncesi dönemde inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu araştırma, annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile çocuklarının kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkiyi inceleyerek bu

eksikliği doldurmayı amaçlamaktadır.

Psikolojik sağlamlık alanında yapılan araştırmalar çoğunlukla bireylerin stres, travma, akademik baskı ve sosyal uyum gibi durumlara karşı dayanıklılıklarını ölçmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmaların büyük kısmında nicel araştırma yöntemleri kullanılmış ve genellikle ergen, üniversite öğrencisi veya yetişkin bireylerden oluşan örneklem tercih edilmiştir (Aydın, 2023; Doğan ,2023; Ekinci, 2022; Işık, 2024). Türkiye'de yaygın olarak kullanılan ölçme araçları arasında Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (YPSÖ) öne çıkmaktadır. Bu çalışmada ise annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, çocuklarının gelişimsel özellikleriyle ilişkilendirilerek farklı bir araştırma yaklaşımı sunulmuştur.

Bu araştırma ile okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin psikolojik sağlamlığının, okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Literatürdeki bilgiler ışığında bu araştırma ile annelerin çocuklarıyla olan etkileşimi, annenin psikolojik sağlamlığıyla okul öncesi dönemdeki çocuğun kaygı ve bağlanma durumlarının anlaşılmasına ve katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bireyin psikolojik gelişiminde, bakım verenle kurulan ilk bağlanma ilişkisinin, kişilik oluşumundan sosyal etkileşimlere kadar geniş bir yelpazede belirleyici bir rol oynadığı açıktır. Bağlanma durumu, bireyin tüm yaşamı boyunca diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin kalitesini ve psikolojik sağlamlığını önemli ölçüde etkileyen bir yapı taşıdır. Annelerin psikolojik sağlamlığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumlarıyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmanın psikolojik sağlamlık, çocuklarda kaygı ve çocukların bağlanma durumlarıyla ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı annelerin psikolojik sağlamlığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkiyi incelemek bu çalışmanın amacını oluşurmaktadır.

1.4. Araştırma Soruları

1. Annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, bazı demografik değişkenlere göre (çocukların cinsiyeti, çocukların kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Okul öncesi dönem çocuklarının kaygı durumları, bazı demografik değişkenlere göre (çocukların cinsiyeti, çocukların kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları, bazı demografik değişkenlere göre (çocukların cinsiyeti, çocukların kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu, annenin çalışma durumu) anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2024 yılında 5-6 yaşlarındaki çocuklar ve çocukların anneleriyle sınırlıdır. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri” Ölçeği, “Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Kaygı Ölçeği”, “Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” uygulanmış olup kullanılan ölçüm araçlarının verileri ile sınırlıdır.

1.6. Varsayımlar

“Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği”, “Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Kaygı Ölçeği”, “Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” uygulanmış olup gerçek durumlarını yansıtacak şekilde katılımcıların içten ve samimi cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Psikolojik Sağlamlık: Masten (2001), Latince "resilire" fiilinin ifade ettiği "geri sıçrama" anlamını, bireyin zorluklarla karşılaştığında gösterdiği direnç ve esneklik olarak ifade etmiştir.

Kaygı: Bireyin içsel ve dışsal uyaranlara verdiği karmaşık bir duygusal tepki olup, üzüntü, korku, endişe ve belirsizlik gibi duyguları içermektedir (Barlow, 2002).

Bağlanma: Özellikle bebeklik ve erken çocukluk evrelerinde temel bakım verenlerle kurulmuş duygusal bağların sağlandığı ve bu bağların gelişimsel süreciyle ilgilidir (Bowlby, 1969).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Psikolojik Sağlamlık

Masten'a (2001) göre psikolojik sağlamlık, Latince "resilire" fiilinin ifade ettiği "geri sıçrama" anlamını, bireyin zorluklarla karşılaştığında gösterdiği direnç ve esneklik olarak ifade etmiştir. Psikolojik sağlamlık kavramı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren disiplinlerarası bir ilgi odağı haline gelerek, psikolojinin yanı sıra sosyoloji ve biyoloji gibi farklı bilim alanlarında kapsamlı incelemelere konu olmuştur. Literatürde, psikolojik sağlamlık, bireyin çevresel zorluklara karşı gösterdiği esneklik, uyum ve büyüme kapasitesi olarak tanımlanmakla birlikte, bu kavramın çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. Psikoloji alanında, psikolojik sağlamlık, bireyin sürekli değişen bir içsel ve dışsal dünyada denge kurabilme yeteneği olarak görülmektedir (Masten,2001). Bu disiplinlerarası karşılaştırma, psikolojik sağlamlığın karmaşık doğasını ve farklı bilimsel perspektiflerden incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır (Gunderson ve Folke, 2006).

Psikolojik sağlamlık, hayatın zorlukları, kayıplar ve stresler karşısında dengeyi koruyabilme, duygusal esneklik gösterebilme ve olumsuz deneyimlerin ardından toparlanabilme yeteneğidir (Kararımak, Siviş-Çetinkaya, 2011). Bu durum, bireyin içsel kaynaklarını kullanarak zorluklarla başa çıkabilmesi, olumlu bir yaşam görüşü geliştirebilmesi ve zorlukları fırsata dönüştürebilmesi anlamına gelir (Selçuk, 2023). Psikolojik sağlamlık, bireyin zorluklarla başa çıkma becerisi, duygusal dayanıklılığı ve olumsuz olaylardan ders çıkararak kendini geliştirmesidir. Stomff (2019)'a göre bireyler, hayatın getirdiği zorluklara daha iyi adapte olabilir ve daha mutlu bir yaşam sürebilirler.

Psikolojik sağlamlık, bireyin zorluklarla karşılaştığında gösterdiği esneklik ve bu zorlukların üstesinden gelme çabasıdır. Bu süreçte, bireyin genetik yapısı, kişilik özellikleri, geçmiş deneyimleri gibi içsel faktörler ile aile, arkadaşlar, sosyal çevre gibi dışsal faktörler bir araya gelir. Bu etkileşim sonucu birey, zorluklara karşı direnç geliştirir ve psikolojik olarak daha güçlü bir hale gelir (Soylu 2023). Masten (2015)'a göre sadece olumsuz durumların üstesinden gelmeyi değil, aynı zamanda bu durumlar sonrasında büyüme ve gelişim gösterme potansiyelini de içerir. Rutter (2012), psikolojik sağlamlığı bireyin travmatik deneyimler, kayıplar, hastalıklar ve diğer zorlayıcı yaşam olayları karşısında gösterdiği esneklik, dayanıklılık ve yeni denge durumlarına uyum sağlama becerisi olarak da tanımlamaktadır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık, bireyin genel refahını ve yaşam kalitesini artıran önemli bir psikolojik kaynak olarak değerlendirilir.

Psikolojik sağlamlık, günümüzün karmaşık ve değişken yaşam koşullarında bireylerin olumsuz olaylara karşı gösterdikleri direnç ve uyum kapasitesini ifade eden dinamik bir süreçtir (Kararımak, Siviş-Çetinkaya, 2011). Boşanma, doğal afetler ve sosyal değişim gibi travmatik deneyimler karşısında bireylerin psikolojik bütünlüklerini korumaları ve yaşamlarına olumlu bir şekilde devam etmeleri, psikolojik sağlamlığın merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık; bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin karmaşık etkileşimine dayalı olarak gelişen, korunabilen ve geliştirilebilen bir özellik olarak ele alınmaktadır.

Sağlamlık kavramı, dinamik bir süreç olarak, organizmanın içsel ve dışsal çevreyle etkileşiminde ortaya çıkan zorlayıcı koşullara karşı adaptasyon, direnç ve dönüşüm yeteneğini ifade eder. Psikolojik sağlamlık, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal kaynaklarını harekete geçirerek, stres ve travma gibi olumsuz durumlarla başa çıkma, olumsuz etkilerin üstesinden gelme ve hatta bu deneyimlerden öğrenerek büyüme kapasitesini kapsar (Masten, 2015). Selçuk (2023) psikolojik sağlamlığı, tek bir kalıba sığmayan, kişiye özgü ve bağlamsal olarak değişken bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Örneğin, derin bir depresyon yaşayan bir bireyin yataktan kalkabilmesi, basit bir eylem gibi görünse de bu kişi için önemli bir psikolojik sağlamlık göstergesi olabilir. Benzer şekilde, küçük hedeflere odaklanarak motivasyonunu artırmak ve geleceğe dair umut duygusunu yeniden canlandırmak da psikolojik sağlamlığın bir yansımasıdır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık, bireyin zorluklarla başa çıkma becerisini güçlendirerek yaşam kalitesini artıran önemli bir psikolojik kaynak olarak değerlendirilebilir.

Psikolojik sağlamlık kavramı, farklı disiplinler tarafından farklı şekillerde tanımlanmasına

rağmen, ortak bir paydada buluşmaktadır. Bu payda, bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal sistemlerinin, stresli veya travmatik olaylara karşı gösterdiği esneklik ve uyum yeteneğini ifade eder. Psikolojik sağlamlık, bir nokta değil, sürekli bir süreç olarak ele alınır ve bu süreçte bireysel farklılıklar, risk faktörleri, koruyucu faktörler ve bireyin çevresiyle olan etkileşimi önemli rol oynar (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019).

Olumsuz deneyimleri bir büyüme zeminine dönüştüren psikolojik sağlamlık, bireylerin karşılaştıkları sorunlara karşı gösterdikleri dayanıklılık sayesinde, yeni beceri ve özelliklerin ortaya çıkmasını ve kalıcı hale gelmesini sağlar (Nikolaeva ve Elnikova, 2015). Bireylerin stres ve zorluklarla başa çıkma becerileri, yaşamın farklı dönemlerinde ve bağlamlarında önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir (Masten, 2001). Bu durum, bireylerin belirli alanlarda geliştirdikleri adaptasyon mekanizmalarının, diğer alanlarda yetersiz kalabileceğini göstermektedir. Örneğin, iş hayatında yüksek düzeyde stres yönetimi sergileyen bir birey, kişisel ilişkilerinde benzer bir dayanıklılık gösteremeyebilir. Ya da gençlik döneminde stresle başa çıkma konusunda daha başarılı olan bireyler, ilerleyen yaşlarda bu becerilerinde düşüş yaşayabilir. Bu durum, bireylerin stres tepkilerinin biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin karmaşık etkileşimi sonucu şekillendiğini ve bağlamın stres deneyimi üzerindeki önemli rolünü vurgulamaktadır (Southwick ve Charney, 2023).

Çocukların psikolojik gelişiminde, bireysel, aile ve çevresel faktörlerin etkileşimi belirleyici rol oynar. Araştırma bulguları (Bornstein & Putnick, 2021), anne-çocuk ilişkisinin kalitesinin, çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren belirlenen gelişimsel süreçler üzerindeki güçlü etkileyciliğini desteklemektedir. Bu durum, anne refahının da bu ilişki tarafından önemli ölçüde şekillendiğini göstermektedir. Olumsuz faktörlerin varlığı, çocukların psikolojik sağlığını olumsuz etkileyerek gelişimsel süreçlerini sekteye uğratabilir. Bu nedenle, risk faktörlerinin belirlenmesi ve bu faktörlerin etkisini azaltmaya yönelik müdahalelerin geliştirilmesi, çocukların psikolojik sağlığını koruma ve destekleme açısından büyük önem taşımaktadır (Öz ve Yılmaz, 2009).

2.1.1. Psikolojik Sağlamlık Düzeyini Etkileyen Faktörler

İnsan deneyiminin ayrılmaz bir parçası olan olumsuzlukların bireysel gelişim üzerindeki etkilerini sınırlama çabaları, psikolojik araştırmaların temel bir odağını oluşturmaktadır. Psikolojik sağlamlık, bireyin içsel ve dışsal dinamiklerin karmaşık etkileşimi içinde şekillenen çok boyutlu bir olgudur (Rutter, 2012). Bireysel, ailesel ve sosyal çevre faktörleri, psikolojik sağlamlık üzerinde hem risk hem de koruyucu etkilere sahip olabilir. Risk

faktörleri, bireyin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşıyan koşullar veya deneyimlerdir. Koruyucu faktörler ise bu risklerin etkisini azaltarak veya ortadan kaldırarak bireyin uyumunu destekleyen unsurlardır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık süreci, risk faktörlerine maruz kalma, bu faktörlerin tetiklediği stres ve zorluklar ile başa çıkma mekanizmalarının devreye girmesi ve son olarak koruyucu faktörlerin etkinleşmesiyle ortaya çıkan olumlu sonuçlar şeklinde bir döngü olarak ele alınabilir (Tümlü, 2012).

2.1.2. Risk Faktörleri

Psikolojik sağlamlık üzerine yapılan çalışmalar, bireylerin yaşamları boyunca çeşitli risk faktörlerine maruz kaldıklarını ve bu faktörlerin bireyin psikolojik adaptasyonunu olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Risk, sadece fiziksel bir tehdit değil, aynı zamanda bireyin psikolojik bütünlüğünü tehdit eden, istenmeyen ve kontrol edilemeyen durumları da kapsar (Luthar ve Zigler, 1991). Travmatik deneyimler, kayıplar, sosyal izolasyon gibi risk faktörleri, bireyin duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçlerini bozarak, uzun vadede psikolojik rahatsızlıklara yol açabilir. Ancak, bireyin sahip olduğu koruyucu faktörler, bu risklerin olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, psikolojik sağlığı korumak için hem risk faktörlerini belirlemek hem de koruyucu faktörleri güçlendirmek gerekmektedir (Demircioğlu ve Yoldaş, 2019; Masten, 2001).

Gizir (2007) yapmış olduğu araştırmasında risk faktörlerini; bireysel risk faktörleri, ailesel risk faktörleri ve çevresel risk faktörleri olarak üç farklı kategoride ele almıştır.

Bireysel risk faktörleri; bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan ve olumsuz sonuçlara yol açabilecek bireysel farklılıklardır. Genetik yatkınlık, kişilik özellikleri ve yaşam tarzı gibi faktörler, bireyin risk altında olma olasılığını artırarak, sağlık, güvenlik ve refah durumunu olumsuz etkileyebilir (Sezgin, 2016; Toprak, 2014). Bireysel risk faktörleri arasında zeka düzeyi, öz-kontrol, benlik saygısı, sosyal beceriler, kayıp ve yas deneyimi, ruh sağlığı, madde kullanımı, kronik rahatsızlıklar, doğum yaşı ve akademik başarı gibi değişkenlerdeki eksiklikler veya bozukluklar önemli bir yer tutmaktadır.

Ailesel risk faktörleri; aile ortamındaki risk faktörleri, biyolojik (genetik yatkınlık, kronik hastalıklar) ve psiko-sosyal (ebeveyn kaybı, boşanma, iletişim sorunları, disiplin sorunları, kardeş çatışmaları, şiddet, ihmal) boyutlarda incelenebilir (Gizir, 2007). Ebeveynlerin madde kullanımı, psikolojik sorunları ve olumsuz ebeveynlik tarzları, çocuğun gelişimini

olumsuz etkileyen önemli risk faktörleridir (Tümlü, 2012).

Çevresel risk faktörleri; bireysel ve aile düzeyindeki risk faktörlerinin yanı sıra, sosyoekonomik dezavantajlar (yoksulluk, işsizlik), toplumsal şiddet ve travma (savaş, doğal afet, akran zorbalığı), eğitimle ilgili stresörler (okul başarısızlığı, travmatik okul deneyimleri), çocuk istismarı, coğrafi konum (kırsal alanlarda yaşamak), toplumsal destek eksikliği ve sosyokültürel faktörler (toplumsal rol modeller, toplumsal gelişmişlik düzeyi) sayılabilir. Bu faktörler, bireyin gelişimini olumsuz etkileyerek çeşitli sorunlara yol açabilir (Tümlü ve Recepoğlu, 2013).

2.1.3. Koruyucu Faktörler

Bireylerin zorluklarla başa çıkma becerilerini geliştirerek, olumsuz olayların uzun vadeli etkilerini azaltan ve psikolojik esnekliği artıran, dinamik ve değişken bir süreçtir (Masten, 1994). Literatürde risk faktörlerinin yanı sıra, bu faktörlerin olumsuz etkilerini azaltan koruyucu faktörlere yönelik yollar da araştırılmıştır. Ancak, koruyucu faktörlerin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki tam etkisi ve bu etkileşimin ne derece de sağlıklı ve uyumlu olduğunu açıklanması yönünden önemlidir (Masten ve Reed, 2002). Koruyucu faktörler incelendiğinde risk faktörleri gibi üç başlıkta toplanıp incelendiği görülmektedir. Bunlar; bireysel, ailesel ve toplumsal koruyucu faktörlerdir (Demircioğlu & Yoldaş, 2019).

Bireysel koruyucu faktörler; bireylerin genetik yapısı, kişilik özellikleri ve yaşam deneyimleri sonucu gelişen, içsel ve dışsal kaynakların bir araya gelmesinden oluşan çok boyutlu bir kavramdır. Bu faktörler, bireylerin stresle başa çıkma becerilerini artırarak, psikolojik sağlamlıklarını korumalarına yardımcı olur (Şahin, 2014; Murray, 2003). Ailesel koruyucu faktörler; aile çocukların psikolojik sağlamlığı üzerindeki en önemli etkenlerden biridir. Aile içi uyum, sıcak ilişkiler, tutarlı disiplin ve destekleyici bir ortam, çocukların yaşam boyu başarılarını önemli ölçüde etkileyen koruyucu faktörler arasında yer alır (Gizir, 2007). Çevresel koruyucu faktörler; bireyin ailesi dışındaki sosyal çevredeki olumlu etkileşimler, destekleyici yapılar ve fırsatlar bütünü olup, bireyin sağlıklı gelişimini destekleyen, riskli davranışlardan uzak durmasını sağlayan ve yaşam kalitesini artıran bir kavramdır. Bu faktörler, bireyin sosyal çevresindeki pozitif normlar, güvenli ve destekleyici ortamlar, eğitim ve gelişim fırsatları, sosyal destek ağları ve toplumsal kaynaklara erişimi gibi unsurlardan oluşur (Gizir, 2007; Toprak, 2014).

2.2. Kaygı

Freud'un öncü çalışmalarıyla birlikte, kaygı kavramı 19. yüzyılın sonlarında psikolojik araştırmaların konusu olmuştur. Ruhsal bozuklukların altında yatan nedenleri anlama arayışı, Freud'u kaygı kavramını derinlemesine incelemeye itmiştir (Geçtan, 2002). Günlük dilde sıklıkla birbirinin yerine kullanılan korku ve kaygı kavramları, psikolojik açıdan farklı anlamlara sahiptir. Korku, belirli ve somut bir tehdit karşısında ortaya çıkan, genellikle kısa süreli ve uyarana özgü bir tepki iken; kaygı, belirsiz ve gelecekteki olası tehditler hakkında endişe duyma hali olup, genellikle daha uzun süreli ve yaygın bir deneyimdir (Şahin,2020).

Korku, genellikle dışsal ve somut bir tehdit karşısında ortaya çıkan, uyarlanabilir bir savunma mekanizmasıdır. Kaygı ise, genellikle içsel ve soyut bir tehdit algısına bağlı olarak ortaya çıkan, daha çok bireyin geleceğe yönelik endişeleriyle ilişkilidir. Kaygı, bilişsel süreçlerin, duygusal deneyimlerin ve fizyolojik tepkilerin birleşimi olarak ortaya çıkar (Beck, 2008).

Leahy'e (2007) göre kaygı, bireyin varoluşunun temel bir bileşeni olup, genellikle nedeni tam olarak anlaşılamayan bir gelecek kaygısı, belirsizlik ve anlamsızlık duygusu olarak deneyimlenir. Bu durum, bireyin geleceğe yönelik belirsizliğe karşı duyduğu endişe, mevcut durumun üstesinden gelememe korkusu ve genel bir huzursuzluk hali olarak kendini gösterir. Ayrıca orta düzeyde kaygı, bireyi motive ederken, çok düşük veya çok yüksek düzeylerde kaygı, performansı olumsuz etkileyerek bireyin sosyal ve duygusal yaşamını olumsuz yönde etkileyebilir (Berkun, 2003).

Spielberger'a (2013) göre çocukluk döneminde yaşanan kaygı durumları, gelişimsel süreçlerle yakından ilişkili olup, aşırı düzeylerde olduğu takdirde bireyin psikolojik uyumu ve sosyal işlevselliği üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Orta düzeyde kaygı, çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerinde bir motivasyon kaynağı olarak işlev görürken, aşırı kaygı, çocukların akademik başarısını, sosyal ilişkilerini ve genel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilecek bir risk faktörüdür.

2.2.1. Çocuklarda Kaygı

Kaygı, bireyin içsel ve dışsal uyaranlara verdiği karmaşık bir duygusal tepki olup, üzüntü, korku, endişe ve belirsizlik gibi duyguları içerir. Kaygının ortaya çıkışında, bireyin sosyal desteğinin yetersizliği, olumsuz yaşam deneyimleri, bilişsel bozulmalar ve geleceğe yönelik olumsuz beklentiler gibi psikolojik ve sosyal faktörler önemli rol oynar (Cüceloğlu, 2008).

Çocukluk dönemi kaygısı, yetişkinlikteki kaygı ile birçok ortak özelliğe sahip olmasına

rağmen, gelişimsel bir perspektifle değerlendirildiğinde farklılıklar gösterir. Geçmişte, çocukluk çağındaki kaygının normal bir gelişimsel süreç olduğu ve genellikle kendiliğinden geçtiği yönündeki yaygın inanış, bu konuda kapsamlı araştırmaların yapılmasını geciktirmiştir. Ancak günümüzde, çocukluk çağındaki kaygının uzun vadeli etkileri ve psikolojik sağlıkla olan ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, bu konunun önemini ortaya koymaktadır (Turan Cebeci, 2009).

Erken çocukluk döneminde yaşanan kaygı deneyimleri, bireyin yaşam boyu sürececek olan duygusal düzenleme ve stresle başa çıkma becerilerinin temellerini atar. Bebeklik dönemindeki temel ihtiyaçların yeterince karşılanmaması, anneye aşırı bağlanma ve ayrılık deneyimleri, çocuklarda güvensizlik ve kaygı duygularının gelişmesine zemin hazırlar. Aniden yaşanan çevresel değişiklikler, yoksunluk ve kayıplar gibi travmatik olaylar da çocuklarda kaygıya neden olan önemli risk faktörleri arasındadır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

Çocukluk çağında kaygı, ayrılık kaygısı, özgül fobiler, sosyal fobi, panik bozukluk, obsesif-kompulsif bozukluk ve travma sonrası stres bozukluğu gibi çeşitli klinik tablolarla kendini gösterebilir. Bu bozukluklar, çocuğun gelişimsel dönemine ve bireysel özelliklerine göre farklı şiddet ve sıklıkta ortaya çıkabilir (Austin ve Sciarra, 2010). Sosyal kaygı bozukluğu; bireylerin sosyal ortamlarda olumsuz değerlendirme korkusu nedeniyle önemli ölçüde kaygı duyduğu ve bu nedenle sosyal etkileşimlerden kaçındığı bir anksiyete bozukluğudur. Toplum içinde konuşma yapmak, yemek yemek veya toplantılara katılmak gibi durumlar, sosyal fobiye sahip bireyler için genellikle zorlayıcı ve kaçınılması gereken deneyimlerdir (Köroğlu, 2013). Sosyal kaygı bozukluğu, çocuklarda sosyal ortamlardan kaçınma ve yaşlılarıyla etkileşim kurma konusunda ciddi zorluklar yaratır. Bu çocuklar, tanımadıkları kişilerle iletişim kurmaktan yoğun bir korku duyarlar ve bu korku, ağlama, bağırma veya hareketsiz kalma gibi belirtilere yol açabilir (Seven, 2021). Sosyal kaygı bozukluğu yaşayan çocuklar, sosyal etkileşimlerde olumsuz değerlendirmeye maruz kalma endişesi nedeniyle utanç ve mahcubiyet duyguları yaşarlar. Bu nedenle, yaşlıları ve yetişkinlerle olan sosyal etkileşimlerden kaçınma eğilimi gösterirler. Özellikle tanımadıkları kişilerin bulunduğu ortamlarda belirginleşen bu kaçınma davranışı, çocukların sosyal becerilerinin gelişimini olumsuz etkileyebilir (Creswell ve Willets, 2020).

Fobiler; bireyin belirli bir nesne veya duruma karşı geliştirdiği aşırı ve kontrol edilemeyen bir korku tepkisidir. Bu korku, bireyin günlük yaşamında önemli ölçüde sıkıntı yaşamasına ve kaçınma davranışları sergilemesine neden olur. En sık karşılaşılan fobi türleri arasında

karanlık korkusu, hayvan korkusu, gök gürültüsü korkusu, iğne fobisi, yükseklik korkusu, kan görme korkusu, uçakla seyahat etme korkusu ve kapalı alan korkusu yer almaktadır (Şahin, 2019). Cüceloğlu'na (2016) göre fobi, belirli bir nesne, durum veya sosyal etkileşimle ilişkili olarak gelişen bir korku tepkisidir. Çoğunlukla, geçmişte yaşanan olumsuz bir deneyimle ilişkilendirilen bu korku, bireyi güvenli gördüğü ortamlara sığınmaya iter. Fobilerin karakteristik özelliklerinden biri, rasyonel olmayan ve bilinç dışı bir düzeyde yaşanmasıdır. Fobiler, basit (örneğin, örümcek fobisi) veya karmaşık (örneğin, sosyal fobi) olabilir. Fobi korku ile gerçek bir tehdit karşısında hissedilen korku arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Özgül fobi, bireyin belirli bir nesne veya duruma karşı geliştirdiği kompleks bir reaksiyon olup, davranışsal, bilişsel ve fizyolojik boyutları içerir. Davranışsal olarak kaçınma ve uzaklaşma eylemleri ön plana çıkarken, bilişsel düzeyde korku düşünceleri, olumsuz sonuç beklentileri ve düşük benlik saygısı hakimdir. Fizyolojik olarak ise otonom sinir sisteminin aktivasyonuna bağlı olarak terleme, titreme, taşikardi, ağız kuruluğu, mide bulantısı ve kas gerginliği gibi belirtiler gözlemlenir (Austin ve Sciarra, 2019).

Yaygın kaygı bozukluğu; bireyin aşırı düzeyde endişe hissettiği ve bu endişeleri zihninden uzaklaştırmada zorluk yaşadığı bir durumdur. Söz konusu endişeler, yalnızca tek bir konuya odaklanmakla kalmayıp, sağlık, aile sorunları, eğitim, iş yaşamı ve dünyadaki gelişmeler gibi daha geniş bir yelpazeye yayılabilmektedir (Şahin, 2019). Yaygın kaygı bozukluğu, bireylerde belirgin bir huzursuzluk, tedirgin bir yüz ifadesi ve davranışsal olarak gözlemlenebilen bir gerginlik ile kendini gösterir. Bu durum, sıklıkla öfke patlamaları, sabırsızlık, aşırı duyarlılık gibi semptomlarla birlikte ortaya çıkar (Öztürk ve Uluşahin, 2014). Ayrılık kaygısı; çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaygın olarak görülen ve yetişkinlikte de devam edebilen bir gelişimsel anksiyete bozukluğudur. Bu bozukluk, bireylerde ayrılma durumlarına karşı yoğun bir kaygı ve kaçınma davranışı ile kendini gösterir (Ceyhan, 2000).

Amerikan Psikoloji Birliği (APA, 2013) ayrılık kaygısını, bireyin birincil bakım vereninden ayrılma düşüncesi veya deneyimiyle ortaya çıkan, yoğun bir endişe ve korku hali olarak tanımlamaktadır. Genellikle çocukluk döneminde gözlemlenen bu durum, şiddetli ve sürekli hale geldiğinde ayrılık kaygısı bozukluğu olarak adlandırılır.

Anne ve babaların olumsuz olarak nitelendirilebilecek tutumları, çocukta temel bir güvensizlik duygusu oluşturarak, çaresizlik, düşmanlık ve sosyal izolasyon gibi duyguların

yaşanmasına yol açar. Bu temel kaygı, çocuğun çevresindeki kişiler tarafından olumsuz olarak değerlendirileceği korkusuyla birleşerek, öfke ve kızgınlık gibi duyguların da ortaya çıkmasına neden olur. Çocuk, bu duygularını ifade etmekten çekinebilir ve içine atarak daha da büyük bir sıkıntı yaşayabilir (Geçtan, 2004).

Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramı "Temel Güvene Karşı Güvensizlik" evresine göre, yaşamın ilk yıllarında yaşanan deneyimler, bireyin kişilik gelişimini önemli ölçüde etkiler. Bu kurama göre, yaşamın ilk yılında birey, temel güven duygusunu kazanma veya güvensizlik duygusu geliştirme arasında bir çatışma yaşar. Anne ile güvenli bir bağ kuramayan çocuklar, temel güven duygusunu tam olarak geliştiremediği için, çevreye ve kendine karşı güvensiz bir tutum sergileyebilirler. Bu güvensizlik, ayrılık kaygısı gibi sorunların yanı sıra, parmak emme, tırnak yeme gibi davranışların görülmesine neden olabilir (Arslan,2008).

Obsesif ve kompulsif bozukluk Cüceloğlu (2013)'na göre, bireyin düşüncelerinde ve davranışlarında tekrarlayan saplantılar ve zorlayıcı eylemler yaşadığı bir durumdur. Bu bozuklukta kişi, istem dışı şekilde aklına takılan bir düşüncüyü sürekli zihninde döndürürse bu duruma obsesyon denir. Obsesyonlar, kişinin kontrol edemediği, mantıksız ve gerçekçi olmayan düşüncelerdir. Bu düşünceler, kirlenme, zarar verme, şüphe, düzensizlik gibi konularda yoğunlaşabilir ve kişiye büyük bir sıkıntı verir. Örneğin, bir kişi sürekli olarak ellerinin mikrop kapmış olabileceği düşüncesiyle uğraşabilir ve bu düşüncüyü aklından atamaz. Amerikan Psikoloji Birliği (APA, 2013)'ne göre, belirli bir davranışı tekrar tekrar yapma ihtiyacı hissediyorsa ve bu eylemi durduramıyorsa, bu da kompulsiyon olarak adlandırılır. Kompulsiyonlar ise, obsesyonların yarattığı kaygıyı azaltmak amacıyla yapılan tekrarlayıcı davranışlar veya zihinsel eylemlerdir. Bu davranışlar, el yıkama, kontrol etme, sayma gibi basit eylemler olabileceği gibi, daha karmaşık ve zaman alıcı ritüeller de olabilir. Örneğin, bir kişi kapıyı belirli bir sayıda kapatmak zorunda hissedebilir veya simetriye düşkünlüğü nedeniyle eşyaları sürekli olarak düzeltmek isteyebilir. Genellikle obsesyon ve kompulsiyon bir arada görülür ve bu durum obsesif-kompulsif bozukluk olarak tanımlanır.

2.3. Bağlanma

Bağlanma kuramı, John Bowlby'nin öncülüğünde, Mary Ainsworth ile birlikte yürütülen kapsamlı araştırmalar sonucunda gelişim göstermiştir. Bowlby bağlanmanın kuramsal çerçevesini oluştururken Freud'un kişilik kuramı, Klein'in nesne ilişkileri kuramı ve Mahler

ile Kohut gibi nesne ilişkileri kuramcılarının görüşlerinden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir. Kuramın temelinde, evrimsel yaklaşım, nesne ilişkileri kuramı ve bilişsel gelişim anlayışı yer almaktadır (Mikulincer ve Shaver, 2007).

Bağlanma kuramı, İngiliz psikiyatrist ve psikanalist John Bowlby'nin temel çalışmaları ile kapsamlı bir şekilde kavramsallaştırılmıştır. Kuram, özellikle bebeklik ve erken çocukluk evrelerinde temel bakım verenlerle kurulmuş duygusal bağların sağlandığı ve bu bağların gelişimsel sürecine odaklanmaktadır. Bu anlamda, bireyin sosyal-duygusal gelişiminin örüntüsünü nasıl şekillendirdiğini sistematik bir biçimde ele almaktadır (Morsünbül ve Çok, 2011).

Bağlanma kuramı, bireyin hayatta kalma ve gelişim sürecinde, belirli bireylerle kuracağı yakın ilişkilerin evrimsel ve psikolojik temellerini anlamayı sağlar. Yenidoğanların biyolojik olarak programlanmış olan bağlanma sistemi, bakım verenlerle güvenli bir bağ kurma ihtiyacını yansıtır. Bağımlılık ile sıklıkla karıştırılan bağlanma, bireyin fizyolojik ihtiyaçlarının ötesine geçerek, duygusal yakınlık, güven ve ait olma duygusu gibi psikolojik ihtiyaçları da karşılama amacı taşır (Sümer ve Güngör, 1999).

Bebeklik dönemindeki bağlanma ilişkisi, bireyin güvenli bir liman olarak gördüğü bakım verenleriyle kurduğu, duygusal yakınlık ve güven üzerine inşa edilen bir süreçtir. Bu süreçte Bowlby (1982)'ye göre bakım verenlerin tutarlı duyarlılığı, bebeğin duygusal ihtiyaçlarının karşılanması ve güven duygusunun pekiştirilmesi, bireyin gelecekteki ilişkilerinde, duygusal düzenlemesinde ve benlik algısında önemli bir role sahiptir.

Bağlanma kuramı, nesne ilişkileri kuramı gibi, erken dönem anne-çocuk etkileşimlerinin bireyin yetişkinlik dönemi ilişkilerini şekillendiren önemli bir belirleyici olduğunu öne sürer. Bowlby'nin de vurguladığı gibi, bu etkileşimler sonucu bireyin zihninde, sevgi ve güven gibi temel duygulara ilişkin içsel çalışma modelleri oluşur. Erken dönemde bu ihtiyaçların yeterince karşılanması, bireyin kendine dair olumlu bir benlik imajı geliştirmesine katkı sağlar. Aksine, bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda bireyin benlik saygısı ve diğerleriyle kurduğu ilişkiler olumsuz yönde etkilenebilir (Karahan ve Sardoğan, 2016).

Bowlby (1982)'ye göre, anne ve babaların bebekleriyle kurdukları güvenli bağlanma ilişkisi, çocuğun psikolojik gelişiminde kritik bir role sahiptir. Anne ve babaların, bebeğin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamadan yanı sıra, onun duygusal dünyasına duyarlılıkla yaklaşması, çocuğun kendisini değerli ve güvende hissetmesine yardımcı olur. Özellikle bebeklerin

stresli durumlarda ebeveynlerine sığındığında, ebeveynin sağladığı duygusal destek, çocuğun stresle başa çıkma becerilerini geliştirmesine ve güvenli bir bağlanma modeli oluşturmaya katkı sağlar. Bowlby'nin öne sürdüğü gibi, bebeklik döneminde ebeveynleriyle güvenli bir bağ kuran çocuklar, daha yüksek bir öz-saygıya sahip olma ve olumlu sosyal ilişkiler kurma eğilimindedirler. Bu durum, güvenli bağlanmanın bireyin gelecekteki psikolojik sağlığı ve sosyal uyumu üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Yüksel ve Kurtulmuş (2016), annelerin çocuklarıyla kurdukları etkileşim biçimlerinin, çocukların güvenli, kaygılı-kararsız ya da kaçınan bağlanma durumlarına göre ilişkisinin bu bağlamda kritik olduğunu belirtmiştir. Öte yandan, güvensiz bağlanan çocuklar, kendilerini değersiz hissetme, başkalarına karşı güvensizlik ve sosyal izolasyon gibi sorunlarla mücadele edebilirler (Skolnick,1986).

Ainsworth (1997), bağlanmayı, özellikle stresli durumlarda ortaya çıkan, çocuğun bakım veren kişiye yönelttiği yakınlık arayışıyla karakterize, güçlü ve sürekli bir duygusal bağ olarak tanımlamıştır. Bağlanılan figür, çocuğun dünyayı güvenle keşfetmesi için bir güvenli liman görevi görürken, annenin çocuğun sinyallerine verdiği yanıtlar, bu bağın gelişimini önemli ölçüde etkiler. Mikulincer ve Shaver (2007), tutarsız ve duyarsız bakım veren tutumlarının, çocuklarda kaygı ve kaçınma bağlanma stillerinin gelişimiyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda bağlanma, çocuğun bakım veren kişiye duyduğu güven ve yakınlık üzerine inşa edilen, yaşam boyu süren bir ilişki olarak değerlendirilir.

Bowlby ve Ainsworth'un öncülüğünde yapılan araştırmalar güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olmak üzere üç farklı başlıkta bağlanma örüntüleri olduğunu ortaya koymuştur (Ainsworth vd., 1978).

Güvenli bağlanma; güvenli bağlanma kurabilmiş bebekler, birincil bakım verenlerini güvenli bir liman olarak algılayarak çevreyi keşfetme özgüvenine sahiptirler. Ancak yabancı bir uyarana karşılaştıklarında kaygı belirtileri göstererek bakım verenlerine sığınır ve kısa süreli ayrılıklarda ayrılık kaygısı yaşarlar. Yeniden birleşme üzerine bakım verenlerine yaklaşma ve fiziksel temas kurma ihtiyacı duyarlar. Bu davranışsal örüntü, tutarlı ve duyarlı bakımla desteklenen güvenli bağlanma ilişkisinin bir sonucudur. Güvenli bağlanma, bireyin sosyal uyum, öz güven ve başkalarına güven duyma gibi temel sosyal becerilerinin gelişimine katkı sağlar (Bolattekin, 2014; Bretherton, 2003). Seven'e (2006) göre bebeklerin temel ihtiyaçlarının zamanında ve tutarlı bir şekilde karşılanması, güvenli bağlanmanın oluşması için kritik bir faktördür. Güvenli bağlanma kurabilmiş bebeklerin, ilerleyen yaşlarda daha yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip olma olasılığı bulunmaktadır.

Ural ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının annelerine güvenli bağlanma biçimlerinin, sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileriyle pozitif bir ilişki içinde olduğu, güvensiz bağlanma biçimlerinin ise anksiyete ve içe dönüklük gibi olumsuz duygusal durumlarla daha sık birlikte görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Terzi (2013) göre güvenli bağlanma, bireyin sosyal etkileşimlere yönelik algısını ve davranışlarını önemli ölçüde etkiler. Güvenli bağlanan bireyler, kendilerinin sevmeye ve değer görmeye layık olduğuna dair içsel bir inanç taşıyarak, diğerleriyle yakın ilişkiler kurma konusunda daha rahat ve güvenli hissederler. Bu bireyler hem özerkliklerini koruyabilir hem de yakınlık kurma konusunda kaygı yaşamadan başkalarıyla duygusal bağlar kurabilirler.

Kaygılı bağlanma; bebeklerin bakım verenleriyle kurdukları güvensiz bağlanma türlerinden biri olan kaygılı-kararsız bağlanma, bakım verenlerin tutarsız davranışları sonucu ortaya çıkabilir. Bu bağlanma stiline sahip bebekler, ayrılık durumlarında yoğun bir stres yaşarlar ve yeniden birleşme üzerine bile rahatlayamayarak ağlama davranışları sergilerler (Pekdoğan, 2011). Bu durum, pasif tutum, öfke ve ağlama gibi çeşitli duygusal tepkilerle kendini gösterebilir (Ainsworth vd., 1978).

Mikulincer ve Shaver (2007), kaygılı bağlanma stiline kökeninde yatan stratejisini dört temel nedenle açıklamaktadır. Bu nedenler, çocuğun erken dönemde deneyimlediği tutarsız, müdahaleci veya reddedici bakım biçimleri, çocuğun özerkliğini engelleyen yetersizlik hissine yol açan mesajlar ve ayrılık veya istismar gibi travmatik deneyimlerdir. Benzer şekilde, bağlanma biçimini engelleyen stratejilerin de bağlanma figürünün tutarlı bir şekilde reddedici olması, çocuğun yakınlık arayışlarının cezalandırılması, saldırgan veya istismarcı davranışlara maruz kalınması ve duygusal ifadenin engellenmesi gibi faktörlerle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bulgular, erken dönem bağlanma deneyimlerinin (Sümer, 2006), yetişkinlikteki ilişkileri şekillendiren önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Kaçınan bağlanma; Seven (2006)'e göre 0-2 yaş döneminde bebeğin temel ihtiyaçlarına duyarsız kalan ve reddedici davranışlar sergileyen bakım verenlerle etkileşimde bulunan bebeklerde kaçınan bağlanma gelişme eğilimi gösterir. Bu bağlamda bebek, bakım verenini güvenli bir sığınak olarak algılayamaz ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak bir kaynak olarak göremez.

Kaçınan bağlanma gösteren bebekler, bakım verenleriyle sınırlı bir iletişim kurarlar ve

yabancılarla bile belirgin bir tercih yapmazlar. Bakım verenlerin reddedici tutumları, bebeklerin güvenli bir bağ kurmasını engeller. Bu bebekler, bakım verenlerini güvenli bir sığınak olarak görmez ve ayrılık ya da birleşme durumlarında belirgin duygusal tepkiler göstermezler. Araştırmalar, kaçınan bağlanmanın, bakım verenlerin hem ihmalkâr hem de aşırı müdahaleci davranışlarıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda hem fiziksel temasın azlığı hem de duygusal yakınlığın eksikliği gözlemlenir (Türköz, 2007).

Kaçınan bağlanma tarzı, bireyin sosyal ilişkilerde mesafeli durma ve duygusal yakınlıktan kaçınma eğiliminde olmasına neden olan bir bağlanma biçimidir. Bu bireyler, reddedilme korkusu nedeniyle sosyal ortamlardan uzaklaşma ve sosyal etkileşimlerden kaçınma eğilimi gösterirler. Empati kurma becerilerinin zayıf olması, sosyal ilişkilerinde zorluk yaşamasına ve sosyal doyumunun düşük olmasına yol açar (Çelebi ve Polat, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama modeli kapsamında yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlayan nicel araştırma modelleridir (Karasar, 2022). Bu bağlamda, annelerin psikolojik sağlık düzeyleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi hedeflenmiştir.

İlişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki ilişkileri betimlemeyi amaçlamakla birlikte, bu ilişkilerin yönü ve gücü hakkında nicel veriler sunar (Büyüköztürk vd., 2022). Bu yaklaşım, araştırmanın temel amacına uygun olarak, mevcut durumun sistematik biçimde analiz edilmesine ve genellenebilir bulgular elde edilmesine olanak tanımıştır. Ayrıca, bu modelin tercih edilmesinde, veri toplama sürecinin doğal ortamda gerçekleştirilmesi ve müdahalesiz bir şekilde gözlem yapılması da etkili olmuştur.

3.2. Araştırma Grubu

Çalışma grubunu, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Aksaray il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmî okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubundan 97 çocuk ile bu çocukların anneleri oluşturmaktadır. Örneklem, araştırmaya katılmaya gönüllü kurum ve aileler arasından kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Katılımcıların yaş ve cinsiyet dağılımları ile annelere ait demografik özellikler “Katılımcı Bilgi Formu” aracılığıyla toplanmıştır.

Araştırmanın demografik değişkenlerine ait bulgular aşağıda birlikte verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Grup	Sayı (n)	Yüzde (%)
Çocuğun Cinsiyeti	Erkek	46	47,4
	Kız	51	52,6
Çocuğun Yaşı	5 yaş	54	55,7
	6 yaş	43	44,3
Annenin Öğrenim Durumu	İlkokul	9	9,3
	Ortaokul	24	24,7
	Lise	37	38,1
	Üniversite	27	27,8
Ailedeki Çocuk Sayısı	1 kardeş	16	16,5
	2 kardeş	46	47,4
	3 kardeş	26	26,8
	4 kardeş	9	9,3
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	17	17,5
	Çalışmıyor	80	82,5
	Toplam	97	100.0

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan katılımcıların %47,4'ünü (n=46) erkek çocuklar, %52,6'sını (n=51) kız çocuklar oluşturmaktadır. Bu dağılım, araştırmanın cinsiyet açısından dengeli bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Çocukların %44,3'ünün (n=43) 6 yaşında, %55,7'sinin (n=54) ise 5 yaşında olduğu görülmektedir. Annelerin %9,3'ünün (n=9) ilkokul, %24,7'nin (n=24) ortaokul, %38,1'inin (n=37) lise ve %27,8'inin (n=27) üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bu dağılıma göre en yüksek oran lise mezunu annelere aittir. Katılımcıların %16,5'inin (n=16) 1 kardeşi, %47,4'ünün (n=46) 2 kardeşi, %16,5'inin (n=16) 3 kardeşi ve %9,3'ünün (n=9) 4 kardeşi olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların %17,5'inin (n=17) annesinin çalıştığı, %82,5'inin (n=80) ise annesinin çalışmadığı görülmektedir. Çalışmayan anne oranı daha fazla olduğu

görülmektedir. Bu veriler incelendiğinde, örnekleme kız çocukların ve 5 yaş grubunun biraz daha baskın olduğunu, annelerin çoğunlukla lise mezunu ve çalışmıyor konumda bulunduğunu, çocukların ise genellikle 2 kardeşe sahip olduğunu göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada dört ölçme aracı kullanılmıştır: (a) Katılımcı Bilgi Formu, (b) Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, (c) Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği ve (d) Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği.

3.3.1. Katılımcı Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen beş maddelik form; annelerin eğitim durumu, çalışma durumu ve çocukların yaş, cinsiyet ve kardeş sayısı bilgilerini toplamak amacıyla yapılandırılmıştır.

3.3.2. Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (YPSÖ)

YPSÖ, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklar, stres kaynakları veya travmatik olaylar karşısında gösterdikleri psikolojik sağlamlıklarını ve başa çıkma düzeylerini ölçmek üzere Leblanc, Ungar ve Liebenberg (2013) tarafından geliştirilmiş; Türkçeye Arslan (2015) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek 21 madde ve dört alt boyuttan (ilişkisel, bireysel, kültürel-bağlamsal ve ailesel kaynaklar) oluşmaktadır. Beşli Likert tipi kullanılmış olup derecelendirmesi “Hiç tanımlamıyor (1), Çok az tanımlıyor (2), Biraz tanımlıyor (3), Oldukça tanımlıyor (4), Beni tamamen tanımlıyor (5)” şeklindedir. Puan aralığı ise minimum 21 puan ile maksimum 105 puan arasında değişmektedir. Yüksek puan yüksek psikolojik sağlamlık düzeyini göstermektedir. 21-48 yaş arası bireylere uygulanarak ölçülmüş olan Türkçe formun, özgün form ile korelasyonu .82, iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .94$ olarak raporlanmıştır (Arslan, 2015). Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarında yer alan yaş grubu ve yüksek korelasyon değerleri nedeniyle bu çalışmada kullanılmış olup, bu araştırma için hesaplanan Cronbach α değeri ise .86’dır.

3.3.3. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği (TOBAH)

Cassidy (1988) tarafından geliştirilen ve Seven (2006) tarafından Türkçeye uyarlanan TOBAH, çocukların bağlanma stillerini projektif hikâye tamamlama tekniğiyle

değerlendiren altı hikâyeden oluşur. Beş-yedi yaş arası çocuklar, yarıda bırakılan hikâyeleri oyuncak bebekler ve maket ev kullanarak tamamlar; her hikâye beş dereceli bir ölçekle puanlanır (1-2 = düşmanca/olumsuz, 3 = kaçınmacı, 4-5 = güvenli). Toplam puan aralığı 6-30'dur; 25-30 puan arası en güvenli bağlanmayı, 17-24 puan arası kaçınmacı, 0-16 puan arası düşmanca/olumsuz bağlanmayı temsil eder (Seven, 2006). Ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = .83$, kodlayıcılar arası güvenilirliği $r = .95$ olarak bildirilmiştir. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach α değeri ise $.76$ 'dır. Ölçeğin uygulanma sürecinde, bir oyuncak bebek ailesi ile bu ailenin yerleştirildiği oyuncak ev kullanılmaktadır. Oyuncak ev ve bebekler, anlatılacak olan hikâyelerin senaryolarına uygun şekilde düzenlenir. Uygulamaya başlamadan önce, çocuğun anlatılacak hikâye bağlamına ve oyuncak aileye uyum sağlayabilmesi için serbest oyun oynamasına imkân tanınır. Ardından, çocuklardan kendileriyle özdeşleştirdikleri bir oyuncak bebek seçmeleri istenir.

Bu sürecin devamında, uygulayıcı tarafından çocuğa belirli hikâyeler anlatılacağı ve bu hikâyeleri kendi tercih ve hayal gücüne göre tamamlayabileceği açıklanır. Hikâyeler, çocuk için anlamlı olabilecek çeşitli problem durumlarını içermekte; bu problemler oyuncak bebekler aracılığıyla canlandırılmaktadır. Çocuktan, bu senaryoları duygu, düşünce ve çözüm yollarını yansıtarak oyuncak karakterler üzerinden tamamlaması beklenir. Uygulama bireysel olarak gerçekleştirilmekte olup ortalama 20 dakika sürmektedir (Seven, 2014).

3.3.4. Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği – Öğretmen Formu

Spence, Rapee, McDonald ve Ingram (2001) tarafından geliştirilen Preschool Anxiety Scale'in kuramsal temeli esas alınarak Şahin (2021) tarafından uyarlanan ölçek, 21 maddelik tek faktörlü bir yapıya sahiptir. Öğretmen gözlemine dayanan bu form, okul öncesi çocukların anksiyete düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. 5'li likert tipi bir ölçektir, seçenekler "hiç doğru değil, nadiren doğru, bazen doğru, sıklıkla doğru, çok sıklıkla doğru" şeklinde cevaplanmaktadır. Açımlayıcı faktör analizinde (KMO = .906; Bartlett $p < .001$) dokuz madde elenmiş, kalan maddelerin faktör yükleri .477-.800 arasında bulunmuştur; toplam varyansın %48'i açıklanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde model uyum indeksleri kabul edilebilir düzeydedir ($\chi^2/df = 1.13$, GFI = .99, RMSEA = .023). İç tutarlılık katsayısı $\alpha = .938$; son formda genel güvenilirlik $\alpha = .951$ 'dir. Bu araştırmada Cronbach alfa katsayısı $.75$ olarak hesaplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma için Aksaray Üniversitesi Etik Kurulu onayı ve Aksaray İl Millî Eğitim Müdürlüğü izni alınmıştır. Kurum onayları sonrası, annelere Aydınlatılmış Onam Formu ve TOBAH uygulaması için gereken izin belgeleri ulaştırılmış, gönüllü olan anne ve çocuk çalışmaya dâhil edilmiştir. YPSÖ, Katılımcı Bilgi Formu ve Kaygı Ölçeği, araştırmacı gözetiminde anneler ve öğretmenler tarafından doldurulmuş; TOBAH bireysel oturumlarda uygulayıcı tarafından çocuklara uygulanmıştır.

3.5. Veri Analizi

Veriler, SPSS 26 paket programında çözümlenmiştir. Ölçeklerin iç tutarlılığı için Cronbach α katsayıları; betimsel istatistikler için ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde dağılımlarından yararlanılmıştır. Değişkenler arası ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon, basit ve çoklu doğrusal regresyon analizleri kullanılmış; anlamlılık düzeyi .05 olarak belirlenmiştir. Normallik varsayımları çarpıklık-basıklık değerleriyle test edilmiştir. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğunun Çarpıklık ve Basıklık testi ile test edilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

	Ort.	SS	Çarpıklık	Std. Hata	Std. Basıklık	Std. Hata
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	2,16	0,69	-,460	,245	-,646	,485
İlişkisel Kaynaklar	4,26	0,60	-,897	,245	1,004	,485
Bireysel Kaynaklar	4,31	0,58	-1,040	,245	,834	,485
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	4,50	0,52	-1,240	,245	1,293	,485
Ailesel Kaynaklar	4,59	0,39	-,966	,245	,608	,485
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	92,52	8,87	-1,053	,245	,828	,485
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	3,47	3,97	1,154	,245	,279	,485

Yetişkin psikolojik sağlamlık, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçekleri ve alt boyutları için çarpıklık ve basıklık değeri +2.0 ile -2.0 arasında olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık değeri +2 ile -2 arasında olduğu zaman parametrik test olarak kabul edilip ona göre işlem yapılabileceğini ifade etmektedir.

Normallik varsayımından sapma istatistik testlerin gücünü ve sınıflandırma oranını (diskriminant analizi) etkilemektedir. Bu durumda Yetişkin psikolojik sağlamlık, Okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçekleri ve alt boyutları normallik varsayımına göre uygun ve parametrik analizlerin yapılabileceği gerekmektedir. İlk önce fark testleri için değişkenler ölçeklere göre incelenecektir. Daha sonra korelasyon analizleri yapılacaktır. Araştırmada toplanan verilerin korelasyon, regresyon analizi, tek yönlü varyans analizinden (ANOVA) ve t-testi teknikleri ile analizleri yapılmıştır.

3.5.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutların Güvenilirlik Analizleri

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt Boyutların Güvenilirlik Analizleri

	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	6	.76
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	21	.86
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	21	.75

Bazı araştırmacılar (Hair vd., 2010; Kaplan ve Saccuzzo, 2009) alfa katsayısı için kabul edilebilir çeşitli kesme noktaları tanımlamıştır. Bunlar arasından en yaygın kabul edilen ve kullanılan sınır 0,70'tir. Güvenirlik için bu değeri sınır kabul eden ve mevcut çalışmayı inceleyen araştırmacılar arasından ortalama güvenirlik kestirimlerine göre alfa katsayısı alt boyutlar dahil 0,70'in üzerinde sonuçlar vermektedir.

3.6. Bulgular

3.6.1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin ve Alt boyutlarının Betimsel İstatistikleri

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Betimleyici İstatistik Sonuçları

	N	Minimum	Maximum	Ort	Std. Sapma
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	97	11,00	28,00	20,8247	4,35414
İlişkisel Kaynaklar	97	13,00	30,00	25,5361	3,58545
Bireysel Kaynaklar	97	12,00	25,00	21,5464	2,91555
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	97	14,00	25,00	22,5052	2,57845
Ailesel Kaynaklar	97	16,00	25,00	22,9278	1,94854
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	97	66,00	105,00	92,5155	8,87425

Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	97	,00	14,00	3,4742	3,97412
---	----	-----	-------	--------	---------

Yukarıdaki tabloya göre katılımcıların yetişkin psikolojik sağlamlık, okul öncesi dönemdeki çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ve alt boyutları ilişkin veriler bulunmaktadır. Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği toplam puanlarına bakıldığında, annelerin bu ölçekten aldıkları puanların ortalaması 92,52 (SS = 8,87) olarak belirlenmiştir. Ölçekten elde edilen en düşük puan 66,00, en yüksek puan ise 105,00 olarak hesaplanmıştır. İlişkisel kaynaklar alt boyutu incelendiğinde, annelerin bu alt boyuttan aldıkları puanların ortalamasının 25,54 (SS = 3,58) olduğu görülmektedir. Bu alt boyutta elde edilen en düşük puan 13,00, en yüksek puan ise 30,00'dır. Bireysel kaynaklar alt boyutu açısından incelendiğinde, annelerin aldıkları puanların ortalaması 21,55 (SS = 2,92) olarak hesaplanmıştır. Bu alt boyutta en düşük puan 12,00, en yüksek puan ise 25,00 olarak belirlenmiştir. Kültürel ve bağlamsal kaynaklar alt boyutuna ilişkin analizlerde, annelerin bu boyutları aldıkları puanların ortalamasının 22,51 (SS = 2,58) olduğu görülmektedir. Kültürel ve bağlamsal kaynaklara yönelik değerlendirmeler açısından elde edilen en düşük puan 14,00, en yüksek puan ise 25,00 olarak hesaplanmıştır. Ailesel kaynaklar alt boyutu incelendiğinde, bu boyuttan alınan puanların ortalaması 22,93 (SS = 1,95) olarak hesaplanmıştır. En düşük puan 16,00, en yüksek puan ise 25,00 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlar arasında en yüksek puan ortalaması İlişkisel kaynaklar alt boyutu, en düşük ise Bireysel kaynaklar alt boyutu olduğu anlaşılmaktadır.

Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği toplam puan ortalaması 3,47 (SS = 3,97) olarak bulunmuştur. Çocuklar arasında bu ölçekten alınan en düşük puan 0,00, en yüksek puan ise 14,00 olarak belirlenmiştir.

Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri puanlarının ortalaması 20,82 (SS = 4,35) olarak hesaplanmıştır. Ölçekten elde edilen en düşük puan 11,00, en yüksek puan ise 28,00 olarak belirlenmiştir.

3.6.2. Cinsiyet Değişkenine Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu alt amaç kapsamında, çocuğun cinsiyetine göre annelerin psikolojik sağlamlık

düzeylerinin, çocukların kaygı düzeylerinin ve bağlanma biçimlerinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda, iki bağımsız grup arasında karşılaştırma yapılmasını gerektiren değişkenler için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır.

Tablo 5: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	S.S.	t	df	p
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	Erkek	46	19,7391	4,43438	-2,389	95	,019*
	Kız	51	21,8039	4,07931			
İlişkisel Kaynaklar	Erkek	46	25,6304	3,70800	,245	95	,807
	Kız	51	25,4510	3,50607			
Bireysel Kaynaklar	Erkek	46	22,1304	2,87216	1,899	95	,061
	Kız	51	21,0196	2,88090			
Kültürel ve Bağlamsal kaynaklar	Erkek	46	22,3261	2,78132	-,648	95	,519
	Kız	51	22,6667	2,39722			
Ailesel Kaynaklar	Erkek	46	23,1087	1,91170	,867	95	,388
	Kız	51	22,7647	1,98583			
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Erkek	46	93,1957	9,63009	,715	95	,476
	Kız	51	91,9020	8,18109			
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	Erkek	46	3,7826	4,27870	,724	95	,471
	Kız	51	3,1961	3,69875			

*p<.05

Bağımsız örneklem t testi, katılımcıların Yetişkin psikolojik sağlamlık, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçekleri ve alt boyutlarının çocukların cinsiyetine göre farklarını ortaya koymak için kullanılmıştır. Analiz sonucunda, Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri Ölçeği toplam puanlarına bakıldığında, erkek çocukların ortalama puanı 19,74 (SS = 4,43), kız çocukların ise 21,80 (SS = 4,08) olarak bulunmuştur. Çocukların cinsiyetleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t(95) = -2,389$, $p = ,019$). Bu bulgu, kız çocukların tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyelerine yönelik daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir.

Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, annelerin bu ölçekten aldıkları puanların ortalaması 92,52 (SS = 8,87) olarak belirlenmiştir. Erkek çocukların annelerinin ortalama puanı 93,20 (SS = 9,63), kız çocukların annelerinin ortalama puanı ise 91,90 (SS = 8,18) olarak hesaplanmıştır. Çocukların cinsiyetleri ile annelerin ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(95) = ,715$, $p = ,476$). Ölçekten elde edilen en düşük puan 66,00, en yüksek puan ise 105,00'tir. Bu ölçeğin alt boyutlarından biri olan İlişkisel Kaynaklar incelendiğinde, erkek çocukların

annelerinin ortalama puanı 25,63 (SS = 3,71), kız çocukların annelerinin ortalama puanı ise 25,45 (SS = 3,51) olarak hesaplanmıştır. Genel ortalama puanı 25,54 (SS = 3,58) olarak belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetleri ile annelerin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($t(95) = ,245$, $p = ,807$). Bireysel Kaynaklar alt boyutunda, erkek çocukların annelerinin puan ortalaması 22,13 (SS = 2,87), kız çocukların annelerinin puanları ise 21,01 (SS = 2,89)'dir. Bu fark anlamlılık düzeyine yakın olsa da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t(95) = 1,899$, $p = ,061$). Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar açısından erkek çocukların annelerinin ortalama puanı 22,33 (SS = 2,78), kız çocukların annelerinin puan ortalaması ise 22,67 (SS = 2,40) olarak bulunmuştur. Bu alt boyutta çocukların cinsiyetleri ile annelerin ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(95) = -,648$, $p = ,519$). Ailel Kaynaklar boyutunda, erkek çocukların annelerinin ortalama puanı 23,13 (SS = 1,91), kız çocukların annelerinin puan ortalaması ise 22,76 (SS = 1,99)'dir. Çocukların cinsiyeti ile annelerin Ailel Kaynaklar puanı açısından anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($t(95) = ,867$, $p = ,388$).

Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeğinden elde edilen puanlar incelendiğinde, erkek çocukların ortalaması 3,78 (SS = 4,28), kız çocukların ortalaması ise 3,20 (SS = 3,70) olarak belirlenmiştir. Çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(95) = ,724$, $p = ,471$).

3.6.3. Çocuğun Yaşına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu alt amaç kapsamında, çocukların yaş gruplarına göre annelerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde, çocukların kaygı puanlarında ve bağlanma biçimlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 6: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Yaş Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Yaş	N	Ortalama	S.S.	t	df	p
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	5 yaş	54	20,6296	4,17222	-,493	95	,623
	6 yaş	43	21,0698	4,61052			
İlişkisel Kaynaklar	5 yaş	54	25,6296	3,36629	,287	95	,775
	6 yaş	43	25,4186	3,88055			
Bireysel Kaynaklar	5 yaş	54	21,5926	3,02517	,174	95	,862
	6 yaş	43	21,4884	2,80622			
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	5 yaş	54	22,6481	2,63616	,610	95	,543
	6 yaş	43	22,3256	2,52342			

Ailesel Kaynaklar	5 yaş	54	22,9630	1,87298	,198	95	,843
	6 yaş	43	22,8837	2,06108			
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	5 yaş	54	92,8333	8,71942	,394	95	,695
	6 yaş	43	92,1163	9,15270			
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	5 yaş	54	3,9815	4,07241	1,416	95	,160
	6 yaş	43	2,8372	3,79806			

*p<.05

Bağımsız örneklem t testi, katılımcıların yetişkin psikolojik sağlamlık, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçekleri ve alt boyutlarının yaşa göre algı farklarını ortaya koymak için kullanılmıştır. Analiz sonucunda, Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, 5 yaş grubu çocukların ortalama puanı 20,63 (SS = 4,17), 6 yaş grubu çocukların ortalama puanı ise 21,07 (SS = 4,61) olarak hesaplanmıştır. Çocukların yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(95) = -,493$, $p = ,623$).

Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği puanları incelendiğinde, 5 yaş çocukların annelerinin ortalama puanı 92,83 (SS = 8,71), 6 yaş çocukların annelerinin psikolojik sağlamlık puan ortalaması ise 92,12 (SS = 9,15) olarak bulunmuştur. Çocukların yaşlarına göre annelerin psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t(95) = ,394$, $p = ,695$). İlişkisel Kaynaklar alt boyutuna ait ortalama puanlar 5 yaş için annelerin psikolojik sağlamlık puanları 25,63 (SS = 3,37), 6 yaş için ise annelerin psikolojik sağlamlık puanları 25,42 (SS = 3,88) olarak belirlenmiştir. Çocukların yaş grupları ile annelerin psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(95) = ,287$, $p = ,775$). Bireysel Kaynaklar açısından 5 yaş çocukların annelerinin psikolojik sağlamlık puanları 21,59 (SS = 3,03), 6 yaş çocukların annelerinin psikolojik sağlamlık puanları ise 21,48 (SS = 2,81) olarak hesaplanmıştır. Bu alt boyutta da çocukların yaşına göre annelerin psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($t(95) = ,174$, $p = ,862$). Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar boyutunda 5 yaş grubu çocukların annelerinin psikolojik sağlamlık ortalama puanı 22,44 (SS = 2,63), 6 yaş grubunun ortalaması ise 22,33 (SS = 2,52) olarak bulunmuştur. Elde edilen fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t(95) = ,610$, $p = ,543$). Ailesel Kaynaklar açısından, 5 yaş çocukların annelerinin psikolojik sağlamlık ortalama puanı 22,96 (SS = 1,87), 6 yaş grubunun ise 22,88 (SS = 2,06) olarak hesaplanmıştır. Çocukların cinsiyetine göre bu boyutta da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t(95) = ,198$, $p = ,843$).

Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği açısından 5 yaş grubunun

ortalama puanı 3,98 (SS = 4,07), 6 yaş grubunun ortalama puanı ise 2,84 (SS = 3,80) olarak hesaplanmıştır. Bu farklılık istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine yakın olsa da anlamlı bulunmamıştır ($t(95) = 1,416$, $p = ,160$).

3.6.4. Kardeş Sayısına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu alt amaç kapsamında, kardeş sayısı değişkenine göre annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda, verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve çoklu grup karşılaştırmalarında parametrik analiz tekniklerinden tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz sürecinde ilk olarak her bir çocukların kardeş sayısı grubuna ait örneklem büyüklüğü, ortalama ve standart sapma değerlerini içeren betimsel istatistikler incelenmiş, ardından anlamlılık düzeyleri değerlendirilerek değişkenler arasındaki farklar yorumlanmıştır.

Tablo 7: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

		<i>f. x ss</i> Değerleri			ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	<i>p</i>
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	1 kardeş	16	20,9375	4,04094	Gruplar arası Grup içi Toplam	36,622	3	12,207	,637	,593
	2 kardeş	46	20,3913	4,22415		1783,398	93	19,176		
	3 kardeş	26	21,7692	4,78588						
	4 kardeş	9	20,1111	4,51233		1820,021	96			
	Total	97	20,8247	4,35414						
İlişkisel Kaynaklar	1 kardeş	16	27,0000	4,16333	Gruplar arası Grup içi Toplam	67,865	3	22,622	1,804	,152
	2 kardeş	46	25,7391	2,91688		1166,258	93	12,540		
	3 kardeş	26	24,5000	3,72290						
	4 kardeş	9	24,8889	4,70225		1234,124	96			
	Total	97	25,5361	3,58545						
Bireysel Kaynaklar	1 kardeş	16	23,0000	2,25093	Gruplar arası Grup içi Toplam	69,980	3	23,327	2,908	,039*
	2 kardeş	46	21,7174	2,97891		746,061	93	8,022		
	3 kardeş	26	20,9231	2,44823						
	4 kardeş	9	19,8889	3,88730		816,041	96			1>3,4
	Total	97	21,5464	2,91555						
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	1 kardeş	16	22,8125	2,37259	Gruplar arası Grup içi Toplam	10,524	3	3,508	,520	,670
	2 kardeş	46	22,6304	2,65295		627,723	93	6,750		
	3 kardeş	26	22,4231	2,02333						
	4 kardeş	9	21,5556	3,94053		638,247	96			
	Total	97	22,5052	2,57845						
Ailesel Kaynaklar	1 kardeş	16	23,5625	1,45917	Gruplar arası Grup içi Toplam	8,007	3	2,669	,696	,557
	2 kardeş	46	22,8478	2,22078		356,488	93	3,833		
	3 kardeş	26	22,7692	1,68066						
	4 kardeş	9	22,6667	2,00000		364,495	96			
	Total	97	22,9278	1,94854						
Yetişkin	1 kardeş	16	96,3750	8,26136	Gruplar arası	451,519	3	150,506	1,969	,124

Psikolojik	2 kardeş	46	92,9348	8,62143	Grup içi	7108,708	93	76,438
Sağlamlık	3 kardeş	26	90,6154	7,13906	Toplam	7560,227	96	
Ölçeği	4 kardeş	9	89,0000	13,53699				
	Total	97	92,5155	8,87425				
Okul Öncesi	1 kardeş	16	4,3125	3,94493	Gruplar arası	16,616	3	5,539 ,343 ,794
Çocuklarda	2 kardeş	46	3,4783	4,08106	Grup içi	1499,570	93	16,124
Anksiyete (Kaygı)	3 kardeş	26	3,1154	3,98323	Toplam	1516,186	96	
Ölçeği	4 kardeş	9	3,0000	3,87298				
	Total	97	3,4742	3,97412				

*p<.05

Tablo 7’de gösterilen ANOVA sonuçlarına göre yetişkin psikolojik sağlamlık ölçeği ve alt boyutlarına ait puanlar, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçeğine ait genel puanlar incelendiğinde; sadece yetişkin psikolojik sağlamlık değişkenin bireysel kaynaklar alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Bu farklılığın hangi gruptan olduğunun tespiti için posthoc analizlerinden LSD testi ile incelenmiştir. LSD (en önemsiz fark) yöntemi standart t testlerini mümkün olan tüm grup ortalaması çiftlerine uygulanır. Özellikle esnek olan Sheffe testinde sonuç alınmayan durumlarda LSD testi kullanılmaktadır (Efe, Bek ve Şahin, 2000). Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri toplam puan ortalamaları incelendiğinde, 1 kardeşi olan çocukların ortalaması 20,94 (SS = 4,09), 2 kardeşi olanların 20,39 (SS = 4,22), 3 kardeşi olanların 21,77 (SS = 4,79) ve 4 kardeşi olanların ortalaması ise 20,11 (SS = 4,51) olarak belirlenmiştir. Bu değişkende çocukların kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($F(3, 93) = 0,637, p = ,593$).

Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, 1 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 96,38 (SS = 8,26), 2 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 92,93 (SS = 8,62), 3 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 90,62 (SS = 7,14), 4 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması ise 89,00 (SS = 13,64) olarak belirlenmiştir. Çocukların kardeş sayısına göre annelerin anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F(3, 93) = 1,506, p = ,124$). İlişkisel Kaynaklar alt boyutunda 1 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 27,00 (SS = 4,16), 2 kardeşi olan annelerin 25,74 (SS = 2,92), 3 kardeşi olan annelerin puan ortalaması 24,50 (SS = 3,72), 4 kardeşi olan annelerin ise 24,89 (SS = 4,70) olarak hesaplanmıştır. Anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($F(3, 93) = 2,322, p = ,152$). Bireysel Kaynaklar açısından 1 kardeşi olan çocukların annelerin ortalama puanı 23,00 (SS = 2,25), 2 kardeşi olan çocukların annelerin 21,77 (SS = 2,98), 3 kardeşi olan çocukların annelerin 20,92 (SS = 2,45) ve 4 kardeşi olan çocukların 19,89 (SS = 3,87) olarak hesaplanmıştır. Bu alt boyutta çocukların kardeş sayısına göre annelerin psikolojik sağlamlık puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F(3, 93) =$

3,908, $p = ,039$). Yapılan post-hoc analiz sonucunda 1 kardeşi olan çocukların annelerinin puanlarının 3 ve daha fazla kardeşi olan çocukların annelerinin puanlarına göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($1 > 3, 4$). Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar açısından 1 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 22,81 ($SS = 2,37$), 2 kardeşi olan çocukların annelerin 22,63 ($SS = 2,65$), 3 kardeşi olan çocukların annelerin 22,42 ($SS = 2,02$), 4 kardeşi olanların ise 21,56 ($SS = 3,94$) olarak belirlenmiştir. Çocukların kardeş sayısına göre anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($F(3, 93) = 0,520, p = ,670$).

Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği toplam puanları incelendiğinde, 1 kardeşi olan çocukların annelerinin puan ortalaması 96,38 ($SS = 8,26$), 2 kardeşi olanların 92,93 ($SS = 8,62$), 3 kardeşi olanların 90,62 ($SS = 7,14$), 4 kardeşi olanların ise 89,00 ($SS = 13,64$) olarak belirlenmiştir. Çocuk sayısına göre annelerin psikolojik sağlamlık toplam puanlarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F(3, 93) = 1,506, p = ,124$).

LSD testi sonucuna göre katılımcıların bireysel kaynaklar alt boyutunda; kardeş sayısı 1 olan ($4,60 \pm 0,45$) çocukların annelerinin bireysel kaynaklar puanı, kardeş sayısı 3 ($4,18 \pm 0,49$) ve 4 ($3,98 \pm 0,78$) olan çocukların annelerinin puanından daha yüksek çıkmıştır. Diğer yandan geriye kalan ölçek genel ve alt boyutlarında çocukların kardeş sayısına göre annelerin psikolojik sağlamlık puanlarında herhangi bir farklılık göstermemektedir.

3.6.6. Annenin Öğrenim Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu alt amaç doğrultusunda, annelerin öğrenim düzeylerine göre psikolojik sağlamlık puanlarında ve okul öncesi dönem çocuklarının kaygı ile bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmış ve çoklu gruplar arasında karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz öncesinde her öğrenim düzeyine ilişkin örneklem sayısı, ortalama ve standart sapma değerlerini içeren betimsel istatistikler değerlendirilmiş; sonrasında gruplar arasındaki farkların anlamlılık düzeyi istatistiksel olarak test edilmiştir.

Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Annenin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Puan	Grup	<i>f. x ss</i> Değerleri				ANOVA Sonuçları				
		N	X	S.S.	Var.K.	KT	Sd	KO	F	p
Tamamlanmamış	İlkokul	9	20,2222	3,76755	Gruplar arası	13,038	3	4,346	,224	,880
Oyuncak Bebek	Ortaokul	24	21,4167	4,52929	Grup içi	1806,982	93	19,430		
Hikâyeleri	Lise	37	20,7297	4,83993	Toplam	1820,021	96			
	Üniversite	27	20,6296	3,81443						

	Total	97	20,8247	4,35414					
İlişkisel Kaynaklar	İlkokul	9	25,1111	3,10018	Gruplar arası	51,547	3	17,1821	351 ,263
	Ortaokul	24	24,7917	4,20123	Grup içi	1182,577	93	12,716	
	Lise	37	25,2973	3,89348	Toplam	1234,124	96		
	Üniversite	27	26,6667	2,43374					
	Total	97	25,5361	3,58545					
Bireysel Kaynaklar	İlkokul	9	21,4444	2,50555	Gruplar arası	89,222	3	29,7413	805 ,013*
	Ortaokul	24	20,1667	3,19873	Grup içi	726,819	93	7,815	
	Lise	37	21,5405	3,04225	Toplam	816,041	96		
	Üniversite	27	22,8148	2,03880					4>2
	Total	97	21,5464	2,91555					
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	İlkokul	9	22,5556	2,00693	Gruplar arası	1,031	3	,344 ,050 ,985	
	Ortaokul	24	22,6250	3,07603	Grup içi	637,217	93	6,852	
	Lise	37	22,3784	2,75229	Toplam	638,247	96		
	Üniversite	27	22,5556	2,10006					
	Total	97	22,5052	2,57845					
Ailesel Kaynaklar	İlkokul	9	23,4444	1,33333	Gruplar arası	8,038	3	2,679 ,699 ,555	
	Ortaokul	24	22,5000	2,26505	Grup içi	356,456	93	3,833	
	Lise	37	23,1081	1,91172	Toplam	364,495	96		
	Üniversite	27	22,8889	1,88788					
	Total	97	22,9278	1,94854					
Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	İlkokul	9	92,5556	5,76869	Gruplar arası	300,211	3	100,0701	282 ,285
	Ortaokul	24	90,0833	10,88244	Grup içi	7260,016	93	78,065	
	Lise	37	92,3243	9,40170	Toplam	7560,227	96		
	Üniversite	27	94,9259	6,46842					
	Total	97	92,5155	8,87425					
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	İlkokul	9	4,3333	4,50000	Gruplar arası	9,631	3	3,210 ,198 ,897	
	Ortaokul	24	3,1250	3,89328	Grup içi	1506,555	93	16,200	
	Lise	37	3,4595	4,18061	Toplam	1516,186	96		
	Üniversite	27	3,5185	3,75572					
	Total	97	3,4742	3,97412					

*p<.05

Tablo 10’da görüldüğü üzere ANOVA sonuçlarına göre Yetişkin psikolojik sağlamlık, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçeği ve alt boyutlarına ait genel puanlar incelendiğinde; sadece yetişkin psikolojik sağlamlık değişkenin bireysel kaynaklar alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Bu farklılığın hangi gruptan olduğunun tespiti için posthoc analizlerinden Scheffe testi ile incelenmiştir. Scheffe testi sonucuna göre;

Annelerin bireysel kaynaklar alt boyutunda; öğrenim durumu üniversite ($4,56 \pm 0,41$) olan annelerin bireysel kaynaklar algısı öğrenim durumu ortaokul ($4,03 \pm 0,64$) olan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Diğer yandan geriye kalan ölçek genel ve alt boyutlarında anne öğrenim durumuna göre herhangi bir farklılık göstermemektedir.

3.6.7. Annenin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Bu alt amaç kapsamında, annelerin çalışıp çalışmama durumuna göre psikolojik sağlık düzeylerinde ve okul öncesi çocukların kaygı ile bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. İki grup arasında karşılaştırma yapılmasını gerektiren bu değişken için, verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve parametrik testlerden bağımsız örneklem için t-testi uygulanmıştır. Analiz sürecinde, her bir grubun örneklem büyüklüğü, ortalama ve standart sapma değerlerini gösteren betimsel istatistikler değerlendirilmiş; ardından gruplar arasındaki farkların anlamlılığı istatistiksel olarak test edilmiştir.

Tablo 9: Ölçeklerin Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

	Anne Çalışma durumu	N	Ortalama	S.S.	t	df	p
Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri	Çalışıyor	17	21,6471	4,47131	,856	95	,394
	Çalışmıyor	80	20,6500	4,33736			
İlişkisel Kaynaklar	Çalışıyor	17	26,5882	2,26547	1,338	95	,184
	Çalışmıyor	80	25,3125	3,78068			
Bireysel Kaynaklar	Çalışıyor	17	23,2353	1,52190	4,094	47,261	,000*
	Çalışmıyor	80	21,1875	3,01932			
Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar	Çalışıyor	17	22,3529	2,23442	-,267	95	,790
	Çalışmıyor	80	22,5375	2,65742			
Ailel Kaynaklar	Çalışıyor	17	23,3529	1,69341	,990	95	,324
	Çalışmıyor	80	22,8375	1,99648			
Yetişkin Psikolojik Sağlık Ölçeği	Çalışıyor	17	95,5294	5,60265	2,134	37,738	,039*
	Çalışmıyor	80	91,8750	9,32585			
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği	Çalışıyor	17	2,4706	3,84249	-1,148	95	,254
	Çalışmıyor	80	3,6875	3,99238			

*p<.05

Bağımsız örneklem t testi, katılımcıların yetişkin psikolojik sağlık, okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçekleri ve alt boyutlarının annenin çalışma durumuna göre farklarını ortaya koymak için kullanılmıştır. Analiz sonucunda, yetişkin psikolojik sağlık genel değişkeni ile bireysel kaynaklar alt boyutu değişkeninde istatistiksel olarak anlamlı farklılık çıkmıştır. Buna göre çalışan annelerin ($4,65 \pm 0,30 > 4,24 \pm 0,60$) bireysel kaynaklar boyutu çalışmayan annelerden daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca çalışan annelerin ($4,55 \pm 0,27 > 4,38 \pm 0,44$) yetişkin psikolojik sağlık genel boyutu çalışmayan annelerden daha yüksek çıkmıştır.

Diğer yandan geri kalan yetişkin psikolojik sağlık, okul öncesi çocuklarda

anksiyete (kaygı) ve tamamlanmamış oyuncak bebek hikâyeleri ölçek geneli ve alt boyutlarında annenin çalışıp çalışmamasına göre istatistiksel farklılık çıkmamıştır.

3.6.8. Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesi İlişkin Korelasyon Analizi

Bu alt amaç kapsamında, annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı ve bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Değişkenler arasındaki doğrusal ilişki düzeyini belirlemek amacıyla verilerin normallik dağılımı göz önünde bulundurularak parametrik korelasyon analizlerinden Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Analiz sonucunda, psikolojik sağlamlık ile çocukların kaygı ve bağlanma puanları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi

Ölçek ve Alt Boyutlar	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. TOBAH	1	,015	,071	,196	,118	,112	-,190
2.İlişkisel Kaynaklar		1	,476**	,586**	,598**	,862**	,015
3.Bireysel Kaynaklar			1	,527**	,425**	,767**	-,019
4.Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar				1	,505**	,811**	-,026
5. Ailesel Kaynaklar					1	,747**	-,068
6.Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği						1	-,023
7.Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği							1

*p<.05; **p<.01 TOBAH: Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri

Tablo 10’da korelasyon analizine ilişkin bulgulara göre;

Yetişkin psikolojik sağlamlık puanları ile Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri Genel Boyutu arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır ($r= 0,112$). Ayrıca, Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri ölçeği ile Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçek değişkeninin alt boyutları arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Yine Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri ile Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Genel Boyutu arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır ($r= -0,190$).

Ayrıca Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Puanları ile Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Genel Boyutu arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır ($r= -0,023$, $p>0,01$).

Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ile İlişkisel Kaynaklar alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= ,586$; $p<.01$). Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ile Bireysel Kaynaklar alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r= ,527$; $p<.01$). Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ile Kültürel ve Bağlamsal Kaynaklar arasında da anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir ($r= ,425$; $p<.01$). Yetişkin Psikolojik

Sağlamlık Ölçeği ile Ailesel Kaynaklar alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($r= ,767$; $p<.01$).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde; annelerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı düzeyleri üzerindeki yordayıcı rolü ele alınmakta, araştırmanın problem cümleleri doğrultusunda elde edilen bulgular alan yazındaki diğer çalışmalarla birlikte değerlendirilerek sonuç ve tartışma bölümlerine yer verilmektedir.

4.1. Cinsiyet Değişkenine Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Bu araştırma sonucunda çocukların cinsiyeti açısından yapılan değerlendirmelerde, kız çocuklarının bağlanma düzeylerinin erkek çocuklara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, alan yazındaki birçok çalışmayla tutarlılık göstermektedir. Örneğin, Evirgen Geniş (2017) tarafından yürütülen çalışmada da kız çocuklarının bağlanma düzeylerinin erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde, İlhan Ildız (2016), kız çocuklarının daha güvenli bağlanma eğiliminde olduklarını, erkek çocukların ise daha çok kaçınmacı ya da kaygılı bağlanma stilleri gösterdiğini ortaya koymuştur. Seven ve İlhan-Ildız'ın (2020) TOBAH ölçeği kullanılarak yapılan 17 araştırmanın derlendiği çalışmasında da kız çocuklarının bağlanma düzeylerinin erkek çocuklara göre daha yüksek olduğu ve cinsiyetin bağlanma stillerini etkileyen önemli bir değişken olduğu vurgulanmıştır.

Yurt dışında yapılan araştırmalar da bu çalışma ile benzer yönde bulgular sunmaktadır. Cassidy ve Berlin (1994), kız çocuklarının duygusal ifadelerinde ve bağlanma figürleriyle kurdukları ilişkilerde daha hassas ve yakın ilişkiler geliştirme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, Del Giudice (2009), cinsiyet farklılıklarının bağlanma stillerine yansıdığını ve bu farklılıkların sosyal-kültürel etkileşimler yoluyla erken çocukluk döneminden itibaren şekillenmeye başladığını ifade etmiştir. Bağlanma kuramı (Bowlby, 1969; Ainsworth, 1978) çerçevesinde değerlendirildiğinde, kız çocukların sosyalleşme sürecinde duyguların ifade edilmesi ve yakın ilişkilerin desteklenmesi konusunda daha fazla teşvik gördükleri, bu nedenle

de güvenli bağlanma davranışlarını daha çok sergiledikleri söylenebilir. Bu durum, çalışmanın bulgularının bağlanma teorisi ile uyumluluk gösterdiği ifade edilebilir.

Bu çalışma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, bağlanma stillerinin hem bireysel hem de çevresel faktörlerden etkilendiği söylenebilir. Bu çalışmanın özgün katkısı, çocukların bağlanma stillerinin annelerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile ilişkili olarak ele alınmasının yanı sıra, çocukların cinsiyeti bağlanma farklılıkları üzerindeki belirleyici etkisinin altını çizmesidir. Bulgular, okul öncesi dönemde bağlanma temelli müdahalelerin çocukların cinsiyet farklılıklarını da gözetenek yapılandırılmasının önemine işaret edilebilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda annelerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç, literatürde yer alan çeşitli çalışmalarla tutarlıdır. Arslan (2015) tarafından gerçekleştirilen Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında, katılımcıların cinsiyeti temelinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı rapor edilmiştir. Benzer şekilde, Pişket ve Çelik (2023) stresle başa çıkma ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, psikolojik sağlamlık düzeylerinin katılımcıların cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığını belirtmişlerdir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bir diğer çalışmada ise, psikolojik sağlamlık düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur (Coşkun et al., 2014). Ayrıca, Topkaya, Şahin ve Taş (2022) tarafından yürütülen araştırmada da yetişkin bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin cinsiyete göre değişiklik göstermediği bulunmuştur. Işık ve Çelik (2020) ise ergen bireylerle gerçekleştirilen çalışmalarında, psikolojik sağlamlık puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ifade etmiştir. Kış ve Erdemir (2023) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında da psikolojik sağlamlık düzeylerinin cinsiyet değişkeninden bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bu araştırma sonuçları bir arada değerlendirildiğinde, psikolojik sağlamlığın bireyin sahip olduğu içsel kaynaklar, çevresel destek sistemleri ve başa çıkma becerileri gibi faktörlerden etkilendiği; ancak cinsiyet gibi demografik değişkenlerden anlamlı biçimde etkilenmediği söylenebilir.

Araştırma bulgularına göre, okul öncesi dönemde çocukların anksiyete düzeyleri çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu sonuç, ilgili alan yazınıla da tutarlılık göstermektedir. Şahin ve Uçar Çabuk (2022), 4-6 yaş arasındaki çocuklar üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, çocukların özgül fobi, sosyal kaygı ve ayrılık kaygısı düzeyleri incelenmiş, ancak kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benzer şekilde, Taşçı ve Kardeş (2024) 3-6 yaş grubunda yürüttüğü araştırmada da çocukların

anksiyete düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Özdemir (2019) annelerin bağlanma biçimleri ile çocukların anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada da çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür. Bu durum, erken çocukluk döneminde kaygının, cinsiyetten çok anne baba tutumu ve bağlanma kalitesi gibi etkenlerle şekillendiğini düşündürmektedir.

Yurt dışında yapılan araştırmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Spence ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği Spence Çocuk Anksiyete Ölçeği (SCAS) ile yapılan çalışmalarda, okul öncesi dönemde cinsiyete bağlı anksiyete düzeyi farklılıklarının anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca Creswell ve arkadaşlarının (2013) yürüttüğü araştırmalar, erken yaşlardaki kaygı belirtilerinin cinsiyet farklılığı göstermediğini, daha çok çevresel stres faktörleri ve bireysel özelliklerden etkilendiğini ortaya koymuştur.

4.2. Çocuğun Yaşına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Bu araştırma bulguları doğrultusunda, çocukların bağlanma biçimlerinin çocukların yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, erken çocukluk döneminde oluşan bağlanma örüntülerinin gelişimsel süreklilik gösterdiğini öne süren kuramsal yaklaşımlarla örtüşmektedir. Bağlanma kuramına göre, bireylerin bakım veren figürlerle etkileşimleri sonucunda erken yaşlarda şekillenen bağlanma stilleri, zamanla istikrarlı hale gelmekte ve bu örüntüler, sonraki yaşantılarda büyük oranda korunabilmektedir (Bowlby, 1982; Cassidy & Shaver, 2016).

Nitekim, TOBAH'ın Türkiye örnekleminde kullanımını konu alan Seven ve İlhan-Yıldız (2020) tarafından gerçekleştirilen derleme çalışmasında da 6 yaş çocuklarının bağlanma biçimlerinin yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Mutlu'nun (2020) yürüttüğü araştırmada, 60-72 aylık çocukların bağlanma türleri ile bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişki incelenmiş; ancak yaş değişkeninin bağlanma biçimleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, bağlanma biçimlerinin yalnızca gelişimine bağlı olarak değişmediği, aksine çocuğun erken dönemde kurduğu bağlanma ilişkilerinin daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla, bu çalışmada elde edilen bulgular, çocukların yaşının bağlanma örüntüleri üzerinde sınırlı bir etkisinin olduğunu ortaya koyarak, literatürdeki benzer sonuçlarla tutarlılık göstermektedir. Bu durum, erken çocukluk döneminde güvenli veya güvensiz bağlanma

örüntülerinin gelişimsel olarak şekillenip, sonraki yaşlarda belirgin bir değişiklik göstermeksizin sürdürülebildiğini düşündürmektedir.

Çocukların gelişimsel süreçlerinde çocukların yaşının duygusal sorunlar üzerindeki etkisi sıklıkla araştırılmış olmakla birlikte, yapılan güncel çalışmalar okul öncesi dönemde yaşın kaygı düzeyleri üzerinde belirgin bir farklılık yaratmadığını göstermektedir. Şahin (2021) tarafından geliştirilen ve geçerlilik-güvenirlilik çalışmaları tamamlanan Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği temel alınarak yapılan araştırmalarda, farklı yaş gruplarındaki çocukların kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Örneğin, Güler (2016) tarafından yürütülen çalışmada, 60-72 ay aralığındaki çocukların kaygı düzeyleri yaşa göre karşılaştırılmış; ancak elde edilen bulgular çocukların yaşlarının kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Benzer biçimde, Şahin'in (2021) ölçeğin geliştirme sürecinde yer verdiği öğretmen değerlendirmelerine dayalı analizler de çocukların yaşlarına göre duygusal belirtilerinde belirgin bir değişim olmadığını göstermiştir. Bu durum, okul öncesi dönemde yaşın duygusal belirleyicilik açısından sınırlı bir etkiye sahip olabileceğini düşündürmektedir. Yaş büyüdükçe çocukların bilişsel farkındalıklarında artış olsa da bu gelişimsel ilerlemenin kaygı belirtilerine doğrudan yansımadağı anlaşılmaktadır. Ayrıca, erken çocukluk dönemindeki çocukların duygusal düzenleme becerilerinin henüz gelişme aşamasında olması, kaygı düzeylerinin yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmamasının bir başka açıklayıcısı olabilir.

Bu araştırmadaki mevcut bulgular, önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Uslu (2022) ile Demirtaş (2019) tarafından yürütülen araştırmalarda da okul öncesi çocukların kaygı düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bildirilmiştir. Bu bulgular, mevcut araştırma ile tutarlılık göstermekte ve erken çocukluk döneminde kaygının daha çok bağlamsal, çevresel ve anne baba faktörleriyle ilişkilendirilebileceğini desteklemektedir. Sonuç olarak, bu çalışmada elde edilen bulgular, okul öncesi çocuklarda yaş değişkeninin kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir belirleyici olmadığını ortaya koymakta ve mevcut literatürle uyumlu bir doğrultuda olduğu düşünülebilir.

4.3. Kardeş Sayısına Göre Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırma kapsamında, okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma örüntülerini değerlendirmek amacıyla kullanılan Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri (TOBAH)

Ölçeği verileri, kardeş sayısı değişkeni açısından incelenmiştir. Analiz sonucunda, çocukların bağlanma biçimlerinde çocukların kardeş sayısına bağlı olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu durum, bağlanma süreçlerinin oluşumunda çocukların kardeş sayısının belirleyici bir değişken olmadığına işaret etmektedir.

Literatürde TOBAH temelli yapılan çeşitli araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Geniş ve Kahraman (2017) tarafından yürütülen bir çalışmada, TOBAH Ölçeği kullanılarak elde edilen bağlanma puanları ile çocukların kardeş sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde, Işık (2017) tarafından yapılan bir araştırmada da çocukların annelerine bağlanma düzeyleri ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu çalışmalar, bağlanma örüntülerinin oluşumunda kardeş sayısının tek başına belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir.

Mevcut araştırmada elde edilen bulgular, bağlanma süreçlerinin çok boyutlu doğasını ortaya koymakta ve yalnızca aile yapısının sayısal özellikleriyle açıklanamayacak kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. Kardeş sayısına göre anlamlı bir farkın gözlenmemesi, TOBAH tekniği kullanılarak bağlanma örüntülerinin değerlendirildiği araştırmaların çoğuyla örtüşmekte ve bu değişkenin bağlanma stiline oluşumundaki etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Yetişkin Psikolojik Sağlık Ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde yalnızca bireysel kaynaklar boyutunda anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlara göre, tek çocuklu annelerin, üç ve daha fazla çocuğu olan annelere kıyasla bireysel kaynaklar alt boyutunda daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Bu bulgu, bireysel kaynakların kullanımında çocuk sayısının önemli bir değişken olabileceğini göstermektedir.

Bireysel kaynaklar; bireyin öz yeterlik, problem çözme becerisi, öz farkındalık, hedef belirleme ve duygusal düzenleme gibi içsel dayanıklılık bileşenlerini kapsamaktadır (Arslan, 2015). Tek çocuklu annelerin bu kaynakları daha verimli kullanabiliyor olmaları, anne babalık sorumluluğunun daha az olmasıyla açıklanabilir. Az çocuk sahibi olan bireyler, hem kendilerine hem de annelik işlevlerine daha fazla kaynak ayırabilmekte; bu da psikolojik dayanıklılıklarını artırabilmektedir.

Konuyla ilgili literatürde, kardeş sayısının psikolojik sağlık üzerinde çoğu zaman anlamlı bir fark yaratmadığı yönünde bulgular bulunmaktadır. Örneğin, Akgöz Korkmaz (2019), 9–14 yaş arası çocuklarla yürüttüğü çalışmada psikolojik sağlık düzeylerinin kardeş sayısına göre

anlamli düzeyde farklılaşmadığını bildirmiştir. Benzer şekilde, Turgut (2015) tarafından yapılan araştırmada da kardeş sayısının psikolojik sağlık düzeyleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular, bireysel sağlık düzeylerinin daha çok kişisel baş etme becerileri, sosyal destek düzeyi ve çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, mevcut çalışmada yalnızca bireysel kaynaklar alt boyutunda elde edilen anlamlı fark, psikolojik sağlamlığın alt boyut düzeyinde değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Çocuk sayısı gibi demografik değişkenler, bireyin psikolojik sağlamlığı üzerinde bütünsel değil, belirli yönlerde etkili olabilmektedir. Bu nedenle, çok çocuklu annelere yönelik yapılacak psikoeğitim ya da psikolojik destek programlarında bireysel kaynakları güçlendirmeye yönelik özel içeriklere yer verilmesi önerilmektedir.

Araştırma bulgularına göre okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç, erken çocukluk döneminde kaygı düzeylerinin yalnızca demografik değişkenlerle açıklanamayacağını ve duygusal gelişimin daha karmaşık dinamikler tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır. Kardeş sayısının çocukların kaygı düzeyleri üzerindeki etkisini inceleyen önceki çalışmalar da benzer yönde bulgular sunmaktadır.

Yurt içinde yapılan araştırmalarda kardeş sayısının çocukların kaygı düzeyleri üzerinde belirleyici bir rol oynamadığı ifade edilmiştir. Örneğin, Telli ve Bartan (2024) tarafından yürütülen çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme becerileri ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Aynı şekilde, Kılıç'ın (2024) gerçekleştirdiği çalışmada da okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya konmuştur. Bu bulgular, ailedeki çocuk sayısından ziyade, çocukların yaşadıkları sosyal ilişkilerin kalitesinin daha belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Yurtdışında yapılan araştırmalar da bu sonuçları desteklemektedir. Brody, Stoneman ve McCoy (1994), kardeş sayısının çocukların kaygı, stres ve içe dönüklük düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını vurgulamış; Rimm-Kaufman ve Pianta (2000) ise kardeş sayısının okul öncesi çocukların duygusal düzenleme becerileri ve anksiyete düzeyleriyle doğrudan ilişkili olmadığını ifade etmiştir. Bu çalışmalar, çocuğun duygusal gelişiminin yalnızca ailedeki çocuk sayısıyla açıklanamayacağını; anne baba tutumları, ev içi iletişim biçimi ve sosyal destek yapısının bu süreçte daha belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular doğrultusunda kardeş sayısının okul öncesi çocukların kaygı düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ve bu durumun hem ulusal hem de uluslararası literatürle örtüştüğü söylenebilir. Bu doğrultuda, erken çocukluk dönemine yönelik yapılacak psikoeğitsel çalışmaların, sadece demografik faktörlere değil, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevre ve aile içi etkileşimlere odaklanması gerektiği düşünülmektedir.

4.4. Annenin Öğrenim Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırma kapsamında, Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri (TOBAH) Ölçeği kullanılarak elde edilen bağlanma puanlarının, annelerin eğitim durumu değişkeni açısından incelenmesi sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu bulgu, bağlanma örüntülerinin oluşumunda annelerin eğitim düzeyinin belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

Literatürde benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Görgü (2015) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ile annelerinin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu çalışma, bağlanma örüntülerinin, annelerin eğitim düzeyinden ziyade, anne-çocuk etkileşimlerinin niteliğiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Özdemir (2019) tarafından yapılan bir çalışmada da annelerin eğitim düzeyinin, çocukların ayrılık kaygısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgular, bağlanma süreçlerinin, annelerin eğitim düzeyinden çok, annelerin çocuklarıyla kurduğu duygusal bağın kalitesiyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, çocuğun bağlanma davranışlarının, doğrudan bakım verenle kurulan güven ilişkisine dayandığı ve bu sürecin bireyin yaşamının erken dönemlerinde şekillendiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, bağlanma stilinin gelişiminde, annelerin eğitim düzeyinin etkisinin sınırlı olduğu, asıl belirleyici faktörün bakım verenin duyarlılığı, sürekliliği ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarına verdiği yanıtlar olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bu bulgu, bağlanma biçimlerinin sadece aile içindeki demografik değişkenlerle değil, duygusal deneyimlerin niteliğiyle ilişkilendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farkın gözlenmemesi, bağlanmanın çok boyutlu ve dinamik bir süreç olduğunu; bireysel mizaç özellikleri, anne baba davranışları ve bağlanma figürüyle yaşanan etkileşimlerin belirleyici unsurlar olduğunu ortaya

koymaktadır.

Bu araştırmada, Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde yalnızca bireysel kaynaklar boyutunda annenin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, üniversite mezunu annelerin, ortaokul mezunu annelere kıyasla bireysel kaynaklar alt boyutunda daha yüksek psikolojik sağlamlık puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuç, annenin eğitim düzeyinin, bireyin içsel psikolojik dayanıklılığını oluşturan bireysel kaynakların gelişiminde önemli bir rol oynadığını düşündürmektedir.

Bireysel kaynaklar, bireyin öz yeterlik, problem çözme becerisi, duygusal düzenleme, hedef belirleme ve öz farkındalık gibi içsel başa çıkma yetilerini kapsayan yapısal bir bileşendir (Arslan, 2015). Eğitim düzeyinin artması, bireyin yaşam olaylarına karşı daha yapıcı, çözüm odaklı ve esnek tepkiler geliştirmesine katkı sağlamakta; aynı zamanda duygusal regülasyon ve kişisel motivasyon gibi alanlarda da güçlenmeyi beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda üniversite mezunu annelerin, bireysel psikolojik kaynaklarını daha işlevsel kullanmaları olasıdır.

Literatürde benzer bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, Millî Eğitim Bakanlığı (2022) tarafından yürütülen bir çalışmada, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe psikolojik sağlamlıklarının da anlamlı şekilde arttığı görülmüştür. Raporda, yükseköğrenim düzeyindeki bireylerin dijital farkındalık, duygusal denge ve stresle baş etme becerilerinin daha gelişmiş olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular, bireysel kaynakların gelişiminde eğitimin doğrudan etkili olabileceğini desteklemektedir.

Buna karşılık, bu çalışmada ilişkisel, ailesel ve kültürel kaynaklar alt boyutlarında annenin öğrenim durumuna bağlı anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu durum, söz konusu alt boyutların daha çok sosyal ilişkiler, toplumsal değerler ve aile yapısıyla şekillendiğini ve doğrudan öğrenim düzeyinden etkilenmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, annenin eğitim düzeyinin bireysel psikolojik kaynaklar üzerindeki olumlu etkisi, annelik bağlamında psikolojik sağlamlık müdahalelerinde dikkate alınması gereken bir faktör olarak değerlendirilebilir. Özellikle öğrenim düzeyi daha düşük olan annelere yönelik bireysel kaynak geliştirme temelli psikoeğitim ve destek programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, annelerin eğitim düzeyleri ile okul öncesi çocukların kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum, çocukların duygusal gelişiminin yalnızca annenin eğitim seviyesi gibi yapısal-demografik

değişkenlerle açıklanamayacağını, daha çok anne babalık tutumu, duygusal etkileşim kalitesi ve çevresel faktörlerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Benzer yönde sonuçlar, son dönem literatüründe de yer almaktadır. Derdiyok ve Gözün Kahraman (2024) tarafından yürütülen araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının kaygı düzeyleri annelerin duygu sosyalleştirme davranışları ile anlamlı düzeyde ilişkilendirilmiş; ancak annelerin eğitim düzeyinin bu ilişki üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgu, eğitimin tek başına çocuk kaygısı üzerinde açıklayıcı olmadığını, ilişkisel dinamiklerin daha ön planda olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde, Song ve arkadaşlarının (2022) yürüttüğü kapsamlı bir sistematik derleme ve meta-analiz çalışmasında da annelerin kaygı düzeylerinin çocukların davranışsal problemleri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiş; ancak bu etkileşimin annenin eğitim düzeyiyle anlamlı bir farklılık göstermediği bildirilmiştir. Çocuklardaki duygusal sorunların daha çok annenin ruhsal durumu, stres düzeyi ve annelik tarzlarıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, çalışmada elde edilen bulgu, çocukluk dönemi kaygı düzeylerinin çok boyutlu yapısını yansıtmakta; yalnızca eğitim gibi sabit demografik göstergelerle sınırlı kalmaksızın, annenin çocukla kurduğu ilişki biçiminin ve psikososyal etkileşimlerin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, çocuklara yönelik duygusal destek programlarında yalnızca annenin eğitim düzeyine odaklanmak yerine, anne-çocuk etkileşimlerini güçlendirmeye yönelik içeriklerin önceliklendirilmesi daha işlevsel bir yaklaşım olacaktır.

4.5. Annenin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Sağlamlık ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesine İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırmada, Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Hikâyeleri (TOBAH) Ölçeği ile elde edilen bağlanma puanları, annelerin çalışma durumuna göre analiz edilmiş; ancak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Bu bulgu, annelerin bir işte çalışıp çalışmamasının çocukların bağlanma biçimleri üzerinde belirleyici bir rol oynamadığını ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, alan yazında da annelerin çalışma durumunun çocukların bağlanma örüntülerine etkisinin sınırlı olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Özkan ve Bartan'ın (2020) okul öncesi dönemdeki çocuklarla yürüttükleri araştırmada, annelerin çalışıyor olmasının bağlanma stilleri üzerinde doğrudan anlamlı bir etki yaratmadığı, ancak anne-çocuk etkileşiminin niteliğinin belirleyici bir unsur olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada, özellikle

annelerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanın süresinden çok, bu sürenin niteliğinin ve duygusal içeriğinin bağlanma gelişimi açısından daha önemli olduğu belirtilmiştir.

Özdemir'in (2019) yürüttüğü çalışmada da annelerin sosyodemografik özelliklerinden biri olan çalışma durumunun, çocukların ayrılık kaygısı ve bağlanma güvenliği üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı saptanmıştır. Bu durum, bağlanmanın oluşumunun yalnızca demografik değişkenlerle açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular, Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Bowlby, bağlanmanın temelinde çocuğun bakım veren figürüyle kurduğu güvene dayalı ilişkinin bulunduğunu, bu ilişkinin ise bakım verenin duyarlılığı, sürekliliği ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarına verdiği tepkiler doğrultusunda geliştiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, annenin çalışıyor olmasının tek başına bağlanma stilini belirlemesinden ziyade, çocuğun bu süreçte ne ölçüde tutarlı ve duyarlı bir bakım deneyimlediği önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada annelerin çalışma durumuna göre bağlanma biçimlerinde anlamlı bir farklılık saptanmamış olması, bağlanmanın daha çok ilişki kalitesine, duygusal etkileşime ve çocuğun bireysel deneyimlerine bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, demografik değişkenlerin bağlanma gelişimindeki etkisinin sınırlı olabileceğini ve bireysel-ilişkisel faktörlerin öncelikli olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, annenin çalışma durumunun psikolojik sağlamlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlara göre, çalışan annelerin, çalışmayan annelere kıyasla psikolojik sağlamlık puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, annenin iş yaşamında yer almasının bireysel dayanıklılığı artırıcı bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir.

Psikolojik sağlamlık, bireyin stresli yaşam olaylarıyla başa çıkabilme becerisi, duygusal esnekliği ve içsel motivasyonu ile yakından ilişkili bir yapıdır. Çalışan anneler, iş yaşamının getirdiği sorumluluklar, çoklu rol yönetimi ve zorluklarla baş etme süreçleri sayesinde, problem çözme, öz yeterlik ve duygusal düzenleme gibi psikolojik dayanıklılık becerilerini geliştirme fırsatı bulabilmektedirler. Bu durum, onların genel psikolojik sağlamlık düzeylerini artırıcı bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Literatürde bu bulguyu destekleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin Vemuri ve Sahai (2020), çalışan evli kadınların psikolojik sağlamlık düzeylerinin çalışmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Benzer şekilde, Orhan, Ünal ve Ağralı

(2025) tarafından yürütülen bir araştırmada, çalışan annelerdeki psikolojik sağlık düzeylerinin, işe bağlı suçluluk duygusu azaldıkça yükseldiği ve çalışmanın, çalışan annelerdeki psikolojik dayanıklılığın önemli bir içsel koruyucu etken olduğunu ortaya koyduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Delhi’de gerçekleştirilen başka bir çalışmada da çalışan kadınların %54,6’sının yüksek psikolojik sağlık düzeyine sahip olduğu; bu oranın çalışmayan kadınlarda %43,6 olarak ölçüldüğü rapor edilmiştir (IJFMR, 2024). Bu sonuçlar, annenin çalışma yaşamında yer almasının psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiğini göstermektedir.

Araştırmanın bu sonucuna dayanarak, annenin istihdam durumunun sadece ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik açıdan da güçlendirici bir rol oynadığı söylenebilir. Çalışan annelerin psikolojik sağlık durumlarının daha yüksek olması, onların çocuk yetiştirme sürecindeki stresle başa çıkma kapasitelerini de olumlu yönde etkileyebilir. Bu nedenle, annelerin çalışma yaşamına katılımlarının desteklenmesi hem bireysel hem de ailesel işlevsellik açısından önem taşımaktadır.

Yapılan araştırmada, annelerin çalışıp çalışmadığına göre okul öncesi çocukların kaygı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, çocukluk dönemindeki kaygı belirtilerinin yalnızca annenin çalışma durumu gibi demografik özelliklerle açıklanamayacağını; daha çok anne ve babanın çocukla kurduğu ilişki, sunduğu duygusal destek ve ev içindeki etkileşim kalitesiyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Bu bulgu, mevcut literatürle de paralellik göstermektedir. Derdiyok ve Gözün Kahraman (2024) tarafından yürütülen bir çalışmada, çocukların kaygı düzeylerinin anne ve babanın duygu sosyalleştirme davranışlarıyla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu; ancak annenin çalışıyor olmasının bu ilişki üzerinde belirleyici bir etkisinin bulunmadığı belirtilmiştir. Araştırmada, çocukların duygusal gelişiminde annenin çalışıp çalışmamasından çok, günlük yaşamda anne ve babanın çocuğa sağladığı duygusal güven ortamının etkili olduğu ifade edilmiştir.

Benzer bir sonuç, University of California Irvine’de yapılan bir araştırmada da ortaya konmuştur. Söz konusu çalışmada, annelerin çalışmasının çocukların akademik başarısı veya sosyal gelişimi üzerinde olumsuz bir etkisinin bulunmadığı; çocuk gelişiminin büyük ölçüde anne ve babanın tutumu, aile içindeki iletişim ve çevresel destek koşullarıyla ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Rico, 2011).

Bu bağlamda, annenin çalışma durumu ile çocuğun kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması, çocukluk dönemi kaygısının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ve yalnızca yapısal-demografik etkenlerle açıklanamayacağını göstermektedir. Çocuklara yönelik

müdahalelerde anne ve babanın iş durumundan çok, çocuğa gösterdikleri ilgi, iletişim biçimleri ve ev ortamının duygusal niteliğine odaklanılmasının daha işlevsel olacağı düşünülmektedir.

4.6. Annelerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kaygı ve Bağlanma Durumlarının İncelenmesi İlişkin Tartışma ve Yorumlar

Araştırma bulgularına göre, annelerin psikolojik sağlamlığı ile okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma durumları ve kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu bulgu, bağlanma kuramının temel varsayımlarına doğrudan bir karşıtlık oluşturmamakla birlikte, ilişkiyi etkileyebilecek çok sayıda değişkenin devrede olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim, literatürde benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar da bu ilişkinin doğrusallıktan uzak, çok değişkenli bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır (Demirhan, 2022; Yaşar, 2016; Liu, 2023).

İlk olarak, kaygı olgusu doğası gereği tek bir belirleyiciye indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Çocukların kaygı düzeylerini yalnızca bağlanma biçimleri üzerinden açıklamak, gelişimsel süreçte etkili olan mizaç, ebeveyn tutumları, aile içi etkileşim, sosyal çevre ve okul faktörlerini dışarda bırakmak anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, bağlanma durumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı çıkmaması, araya giren ya da düzenleyici değişkenlerin etkisini yeterince kapsayamamış olma ihtimalini doğurmaktadır. Groh ve arkadaşlarının (2017) da ortaya koyduğu üzere, çocukluk dönemi psikolojik belirtilerini anlamada yalnızca bağlanma örüntülerine odaklanmak yetersiz kalabilmektedir.

İkinci olarak, çalışmanın yürütüldüğü örneklem grubunun gelişimsel özellikleri bu ilişkiyi doğrudan etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Araştırma grubu, 60–72 ay aralığındaki çocuklardan oluşmaktadır ve bu yaş dönemi, çocuğun bağımsızlaşma eğiliminin arttığı, sosyal ilişkilerin çeşitlendiği ve bireysel baş etme becerilerinin geliştiği kritik bir süreci ifade etmektedir. Dolayısıyla bu dönemde çocukların kaygı belirtileri, bağlanma biçimlerinden ziyade, bilişsel ve sosyal gelişim düzeylerinden veya çevresel stres faktörlerinden daha güçlü biçimde etkilenmiş olabilir.

Üçüncü olarak, bağlanma ve kaygı gibi psikolojik süreçlerin ölçümünde kullanılan veri toplama araçlarının yapısal sınırlılıkları da göz ardı edilmemelidir. Araştırmada, çocukların kaygı düzeyleri öğretmen değerlendirmesine dayalı formlar yoluyla elde edilmiştir. Bu tür dolaylı ölçümler, çocuğun gerçek duygusal deneyimini tam anlamıyla yansıtamayabilir.

Son olarak, bağlanma-kaygı ilişkisi çoğu zaman dolaylı ve etkileşimsel bir yapı göstermektedir.

Bu ilişkiyi etkileyen aracı değişkenlerin (örneğin annenin duygusal duyarlılığı, çocuğun duygu düzenleme becerileri veya stresle başa çıkma stratejileri) göz önünde bulundurulmaması, korelasyonun istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ortaya çıkmasını engellemiş olabilir. Bu nedenle, elde edilen bulgunun, bağlanma ile kaygı arasında hiçbir ilişki olmadığı şeklinde yorumlanmaması, bunun yerine daha kapsamlı modellerle incelenmesi gereken çok katmanlı bir ilişki olduğu biçiminde değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır.

4.7. Öneriler

Sonuç olarak, bu çalışmada annelerin psikolojik sağlamlıkları ve okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma durumları ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması, çocukların duygusal gelişimini şekillendiren karmaşık yapının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Araştırmada, çalışan, üniversite mezunu ve tek çocuk sahibi annelerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, özellikle düşük eğitim düzeyine sahip, çalışmayan ve çok çocuklu annelere yönelik psikoeğitim programları düzenlenerek stresle başa çıkma, öz-yeterlik geliştirme ve sosyal destek ağlarını kullanma becerileri artırılmalıdır.
- Çalışan annelerin psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğu bulgusu, kadının sosyal ve ekonomik hayata katılımının ruhsal sağlamlık açısından da destekleyici olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, annelere yönelik esnek çalışma saatleri ve iş-yaşam dengesi politikaları gibi uygulamalar yaygınlaştırılarak kadınların istihdamı teşvik edilmelidir.
- Eğitim seviyesi arttıkça bireysel psikolojik kaynakların arttığı ve sağlamlık düzeyinin yükseldiği gözlemlenmiştir. Özellikle ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip annelere yönelik çocuk gelişimi, bağlanma, stresle başa çıkma ve duygusal farkındalık konularında eğitim programları düzenlenerek bilgi düzeyleri ve ebeveynlik yeterlilikleri artırılmalıdır.
- Bağlanma, kaygı ve annenin psikolojik sağlamlığı arasındaki ilişkiler konusunda öğretmenler bilgilendirilmeli; aile ile iş birliği içinde çocukların duygusal gelişimlerini destekleyici uygulamalar geliştirilmelidir.
- Bu çalışma, belirli bir örneklem grubuyla sınırlı olduğundan, farklı sosyoekonomik

düzeylerde, farklı bölgelerde ve daha geniş örneklerle benzer araştırmaların yapılması, bulguların genellenebilirliği açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S. (1978). The bowlby-ainsworth attachment theory. *Behavioral and brain sciences*, 1(3), 436-438.
- Akgöz Korkmaz, İ. (2019). 5.–8. sınıf (9–14 yaş) arası çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Tez no. 554119) [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145.
- APA (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders 5*. Washington: American Psychiatric Publishing.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi* (Tez no. 211406) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Arslan, G. (2015). Yetişkin Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin (YPSÖ) psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 344–357. <https://doi.org/10.12984/eed.45159>
- Austin, V. L., & Sciarra, D. T. (2010). *Children and adolescents with emotional and behavioral disorders*. UK: Pearson.
- Austin, V. L. ve Sciarra, D. T., (2019) *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar*. Nobel,123
- Aydın, B. (2023). 20-45 yaş arası bireylerde duyguları ifade etmenin, psikolojik sağlamlık düzeyi ve somatizasyon üzerindeki etkisinin incelenmesi (Tez no. 812696) [Yüksek lisans tezi, İstanbul ,Arel Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Beck, A. (2008). *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar*. Litera Yayıncılık.
- Berksun, E. O. (2003). *Anksiyete ve anksiyete bozuklukları*. Turgut Yayıncılık.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss* (No. 79). Random House.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Retrospect and prospect*. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664–678. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x>
- Brody, G. H., Stoneman, Z., & McCoy, J. K. (1994). Forecasting sibling relationships in early adolescence from child temperaments and family processes in middle childhood. *Child Development*, 65(3), 771–784. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1994.tb00782.x>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child development*, 65(4), 971-991.
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (2016). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (3rd ed.). Guilford Press
- Ceyhan, A.A., (2000). Ayrılık kaygısı belirtileri ölçeği geliştirme çalışmaları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 10 (2), 63-75.
- Coşkun, Y. D., Garipağaoğlu, Ç., & Tosun, Ü. (2014). *Analysis of the relationship between the resiliency level and problem-solving skills of university students*. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 114, 673–680. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.766>
- Creswell, C. ve Willets, L. (2020). Çocuğunuzun Korku ve Endişeleriyle Baş Etmek (2. Baskı). N. Yener. Kuraldışı, İstanbul, 20-21, 25-26
- Creswell, C., Waite, P., & Cooper, P. J. (2014). *Assessment and management of anxiety disorders in children and adolescents*. *Archives of Disease in Childhood*, 99(7), 674–678. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2013-303768>

- Cüceloğlu, D. (2008). *İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları*. (17. Basım). Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Del Giudice, M. (2009). Sex, attachment, and the development of reproductive strategies. *Behavioral and Brain Sciences*, 32(1), 1-21.
- Demircioğlu, H. & Yoldaş, C. (2019). Çocukluk ve ergenlik döneminde psikososyal risk faktörleri ve koruyucu unsurlar. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 18(1), 40-48.
- Demirhan, A. N. (2022). Annelerin bağlanma stilleri ile okul öncesi dönemdeki çocukların anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Tez no. 752999) [Yüksek lisans tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Demirtaş, Z. (2019). *Okul öncesi dönemdeki çocukların kaygı düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Derdioyok, Z. S., & Gözün Kahraman, Ö. (2024). Okul öncesi dönem çocuklarının kaygı durumlarının ebeveyn duygu sosyalleştirme davranışları açısından incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 100–129. <https://doi.org/10.24130/eccdjecs.1967202481536>
- Doğan, E. (2020). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin madde bağımlılığı farkındalık düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişki* (Tez no. 816535) [Yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Efe, E., Bek & Y., Şahin, M. (2000). Spss'te çözümleri ile istatistik yöntemler ii. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Rektörlüğü, Yayın No:10.
- Ekinci, Ö. N. (2022). *Otizmlili çocuğu olan aileler ile normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin anksiyete ve psikolojik sağlamlık düzeyleri ile stresle başa çıkma yöntemleri bakımından karşılaştırmalı incelemesi* (Tez no. 764176) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- ERDEMİR, N., KIŞ, A., & ERDEMİR, Z. A. (2023). Ergenlerde Cinsiyete Göre Psikolojik Sağlık Düzeyinin İncelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(92), 986–991. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3084>
- Freud, S. (1994). Introduction to Psychoanalysis (Psikanalize Giriş Dersleri). Çeviren: Budak S., 1. baskı, Öteki Yayınevi, Ankara. (Orijinal yayın tarihi, 1917).
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*. (10. Basım). Metis Yayınları.
- Groh, A. M., Fearon, R. M. P., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Roisman, G. I. (2017). Attachment in the early life course: Meta-analytic evidence for its role in socioemotional development. *Child Development Perspectives*, 11(1), 70–76. <https://doi.org/10.1111/cdep.12213>
- Geniş, N. E., & Kahraman, Ö. G. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma Ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2446-2454.
- Gizir, C. (2007). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(28), 113-128.
- Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 381742) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gunderson, L. ve Folke, C. (2005). Resilience—now more than ever. *Ecology and Society*, 10(2), 10-18
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*. Boston: Pearson Education Limited.
- Işık, Y., & Çelik, E. (2020). Ergenlerde psikolojik sağlamlığın sosyal dışlanma, sosyal kaygı, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), 174-209.

- Işık, R. (2024). *Engelli bireye sahip olan ailelerin kullandıkları savunma mekanizmaları ve psikolojik sağlamlılığın damgalanma üzerine etkisi* (Tez No. 893978) [Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- İlhan Ildiz, G. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumlarının incelenmesi* (Tez No. 418133) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaplan, R. M., & Saccuzzo, D. P. (2009). *Psychological testing: Principles, applications, and issues* (7. basım). CA: Thompson Wadsworth
- Karairmak, Ö., & Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(35).
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (36. Baskı). Nobel Yayıncılık
- Kılıç, S. (2024). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal-duyusal uyumlarının akran ilişkileri bağlamında incelenmesi* (Tez No. 901742) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Köroğlu, E. (2011). *Psikiyatri el kitabı*. Ankara: HYB Basım Yayım.
- Liu, J. (2023). *The effect of parent-child attachment relationships on anxiety levels in early childhood*. ResearchGate.
- Luthar, S. S., & Zigler, E. (1991). Vulnerability and competence: A review of research on resilience in childhood. *American journal of Orthopsychiatry*, 61(1), 6-22.
- Marc, H., Bornstein., Diane, L., Putnick. (2021). 1. Dyadic development in the family: Stability in mother-child relationship quality from infancy to adolescence. *Journal of Family Psychology*, doi: 10.1037/FAM0000794
- Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic: Resilience Processes İn Development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S. (2015). *Ordinary magic: Resilience in development*. Guilford Publications.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2022). *Ebeveynlerin psikolojik sağlamlıkları ve dijital ebeveynlik* [Araştırmalaraporu]. https://corluram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/59/03/864972/dosyalar/2022_09/26131135_Dijital-Ebeveynlik-Arastirma-Son-Hali-1-7-_compressed.pdf
- Mutlu, S. (2020). *Parçalanmış ve tam ailelerde yaşayan 60–72 aylık çocukların bağlanma biçimleri ve bakış açısı alma becerilerinin incelenmesi Çankırı örneği* (Tez No. 634123) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Murray, Christopher. 2003. Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, and Resilience: a Framework of Understanding and Supporting the Adult Transitions of Youth with High-Incidence Disabilities. *Remedial and Special Education*. c. 24. s. 1 :16-26.
- Nikolaeva, E. I., Vergunov, E. G., & Elnikova, O. (2015). The model of Stable adaptation of chronically ill people using heart rate variability. *Modern problems of science and education*, (1). DOI: 10.17513/Spno.2015.1.121-19223
- Orhan, İ., Ünal, E., & Ağralı, C. (2025). The relationship between employment guilt and psychological resilience levels of working mothers. *Nursing & Health Sciences*, 27(2), e70088. <https://doi.org/10.1111/nhs.70088>
- Öz, F. & Yılmaz, E. B. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.
- Özdemir, A. D. (2019). *Annenin bağlanma boyutları ve çocuğun ayrılık kaygısının anneye ait sosyodemografik faktörlere göre incelenmesi* (Tez No. 59155) [Yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, K., & Bartan, M. (2020). Okul öncesi eğitimine devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarda bağlanma ve anne-baba-çocuk ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 101–118. <https://doi.org/10.33418/ataunikkefd.728923>
- Pişket, Ö., & Çelik, E. (2023). Predictive Power of Resilience to Stress Susceptibility. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(40), 1350-1365.

- Rico, L. (2011, 5 Nisan). *Study debunks belief that maternal employment harms kids*. UCI News. <https://news.uci.edu/2011/04/05/study-debunks-belief-that-maternal-employment-harms-kids/>
- Rimm-Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on children's transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(5), 491–511. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(00\)00051-4](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(00)00051-4)
- Savaşır, I., Soygüt, G. ve Kabakçı, E. (2003). (Ed). Bilişsel Davranışçı Terapiler. İçinde (17-46). Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- Seven, S. (2021). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Seven, S., & İlhan-Ildız, G. (2020). Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği Türkiye Örnekleme Araştırmalarında 6 Yaş Çocuklarının Bağlanma Durumlarının Değerlendirilmesi.
- Singh, M., & Bhambri, S. (2024). Resilience amongst working and non-working women. *International Journal for Multidisciplinary Research*, 6(2), 1–15. <https://www.ijfmr.com/papers/2024/2/18423.pdf>
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2007). Adult attachment strategies and the regulation of emotion. *Handbook of emotion regulation*, 446, 465
- Song, Z., Huang, J., Qiao, T., Yan, J., Zhang, X., & Lu, D. (2022). Association between maternal anxiety and children's problem behaviors: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 11106. <https://doi.org/10.3390/ijerph191711106>
- Soylu, Y. (2023). Psikolojik sağlamlık ve zorlayıcı yaşam olayları: Bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 45(2), 115-130.
- Spence, S. H. (1998). *A measure of anxiety symptoms among children*. Behaviour Research and Therapy, 36(5), 545–566. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(98\)00034-5](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(98)00034-5)
- Spielberger, C. D. (Ed.). (2013). *Anxiety: Current trends in theory and research*. Elsevier.

- Stomff, M. (2019). Development of resilience in children and teenagers: A meta-analysis of empirical studies from 2006–2017 (Personality and mental state). *Romanian Journal of Psychological Studies (RJPS)*. Southwick, S. M., & Charney, D. S. (2023). *Psikolojik Dayanıklılık*. (D. Orhun, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık. (Orijinal çalışma 2018 yılında yayınlanmıştır).
- Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1.
- Şahin, D. (2014). *Öğretmelerin Öz Duyarlıklarının Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu Açısından İncelenmesi* (Tez No. 381082) [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şahin, H. (2020). Study of Adaptation of the Preschool Anxiety's Scale in Children to Turkish. *International Education Studies*, 13(9), 82-95. <https://doi.org/10.5539/ies.v13n9p82>
- Şahin, H., & Uçar Çabuk, F. (2022). *A study of anxiety levels of children attending preschool institutions according to teachers' views*. International Journ.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston : Pearson
- Taşcı, G., & Kardeş, S. (2024). 3-6 yaş arası çocukların anksiyete düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 15–36. <https://doi.org/10.24331/ijere.123456>
- Taylor, C. A., Manganello, J. A., Lee, S. J., & Rice, J. C. (2010). Mothers' spanking of 3-year-old children and subsequent risk of children's aggressive behavior. *Pediatrics*, 125(5), e1057-e1065.
- Telli, F. B., & Bartan, M. (2024). Okul Öncesi Dönem Çocukların Dinleme Becerileri ile Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(3), 2361-2379.
- Turgut, Ö. (2015). *Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi* (Tez No. 395175) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Topkaya, N., Şahin, E., & Taş, M. (2022). Yetişkin Bir Örneklem Grubunda Psikolojik Sağlamlıkla İlişkili Faktörler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1628-1640.
- Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu* (Tez No. 353103) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Treffers, P. D., & Silverman, W. K. (2001). Anxiety and its disorders in children and adolescents before the twentieth century. *Anxiety disorders in children and adolescents: Research, assessment, and intervention*, 1-22.
- Tümlü, G. Ü. (2012). Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Temas Engellerinin İncelenmesi (Tez No. 314942) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tümlü, G. Ü. , Recepoğlu, E. (2013). Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 3(3), 205-213.
- Uludağ, G., Erkan, N. S., Erdaş Kartal, E., Çelebi Öncü, E., Güdük, A. H., Özyılmaz Akamca, G., ... & Bay, E. (2020). Erken Çocukluk Fen Eğitiminde Yöntem ve Teknikler. In *Erken Çocukluk Döneminde Fen Eğitimi: Çocuğun Keşif Yolculuğu*.
- Uslu, Z. (2022). *Okul öncesi dönemde çocukların kaygı düzeylerinin yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Vemuri, N., & Sahai, A. (2020). A study on resilience among working and non-working married women. *International Journal of Advanced Research*, 8(7), 1336–1343. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/11404>
- Yaşar, V. (2016). *Çocuklarda Depresyon Düzeyi ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Tez No. 431470) [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yukay Yüksel, M., & Yıldırım Kurtuluş, H. (2016). Okul öncesi dönemdeki 4-5 yaş grubu

öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 182-195.

EKLER

Ek-1 Veri Toplama İzni

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-76490249-605.01-97999632
Konu : Veri Toplama ve Anket İzni

04.03.2024

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: Valilik Makamının 01/03/2024 tarihli ve E-76490249-605.01-97955497 sayılı Onayı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Emre YİĞİT'in "**Annelerin Psikolojik Sağlamlığı ve Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" konulu veri toplama ve anket çalışması ile ilgili ilgi Valilik Makamı Onayı yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi arz ederim.

Metin ALPASLAN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: İlgi Onay (1 Adet)

Bu belge gsmh'nin elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : İl Millî Eğitim Müdürlüğü Yeni Sanayi Mah. E-90 B Blok No 47
Valilik E-Posta Hizmet Birimi
Telefon No : 0 (382) 213 4840
E-Posta: ays@meb.gov.tr
Kop Adresi : me.b@e01.tr

Bu belge Doğrulama Adresi : <http://www.turkiye.gov.tr/meb-ay>

Bilgi için: Nurdan AKDAĞ

İletişim Adresi : <http://aksaray.meb.gov.tr/>

Ünvan : Proje Sorumlusu
Faks : 3822134814

Bu belge gsmh'nin elektronik imza ile imzalanmıştır. Bu belge ile ilgili mevzuatımda 283-1864-308E-87FA-4589 kodu ile yer almaktadır.

Ek-2 Veli Onam Formu

VELİ BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli Anne ve Babalar;

Çocuğunuzun Emre YİĞİT tarafından gerçekleştirilecek “*Annelerin Psikolojik Sağlamlığı ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Kaygı ve Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında yer alabilmesi için sizden izin istenmektedir.

Bu çalışma, yüksek lisans tezi olup araştırma amaçlı yapılmaktadır ve katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Çalışmada çocuğunuzun adı soyadı, fotoğrafı doğum tarihi vb. kimlik bilgileri kullanılmayacak, başka kişi, kurum ve kuruluşlarla paylaşılmayacaktır. Çocuğunuzun çalışmaya katılması konusunda karar vermeden önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Çalışma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan sonra ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer çocuğunuzun katılmasını isterseniz sizden bu formu imzalamanız istenecektir. Şu anda bu formu imzalarsanız bile istediğiniz herhangi bir zamanda çocuğunuzu çalışmadan çekebilirsiniz. Bu araştırma hakkında çocuğunuza da bilgi vereceğiz ve ondan da bu çalışmaya katılması için sizin huzurunuzda izin alacağız.

Çalışmaya desteğiniz ve katkınız için teşekkürler.

İmza
Emre YİĞİT

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın velisi / vasisi olduğum kişinin katılmasını kabul ediyorum.

Veli ya da
Vasinin
İmzası
Adı-Soyadı

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EYET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Danışman Adı Soyadı

İmza